

İDKAB ÖĞRENCİLERİNİN BİREYSEL YENİLİKÇİLİK VE AHLAKİ OLGUNLUK DÜZEYLERİ ÜZERİNE KELAM DERSİNİN ETKİSİ

-The Effect of Teaching Theology (Kalam) on The Relation between the Individual
Innovativeness Levels and Their Moral Maturity Levels-

Yrd. Doç. Dr. İsmail BULUT

Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü
ibulut@msn.com

Abstract *This study has been done to show the effect of teaching Kalam on the individual innovativeness levels -ethical maturity levels of Faculty of Theology Primary School Religious Culture and Moral Education Teaching Department 2nd and 3rd grade students. The target population of the study consists of 2nd and 3rd grade students of Atatürk, Ankara, Marmara, Istanbul, Fırat, Rize, Dicle and Çukurova Universities, Faculty of Theology Primary School Religious Culture and Moral Education Teaching Departments in the academic year 2012-2013. In order to collect data to the study a questionnaire form, which contains two scales that were developed so as to determine the individual innovativeness and maturity levels of students, was used. In the study, it is seen that the ethical maturity levels of students are quite high, innovativeness levels are on "pioneer" level which is the second level of individual innovativeness. According to the concluded results, it is seen that when the individual innovativeness levels increase; ethical maturity levels increase and when the individual innovativeness levels decrease; ethical maturity levels decrease, too. According to the statistical analyses within the scope of the study, there is a significant difference between students' individual innovativeness levels and ethical maturity levels. In order for Kalam lessons to improve the ethical maturity and innovativeness levels, it is advised that the content and the gains of lesson should be arranged according to these qualifications.*

Key Words: *Kalam, innovativeness, ethics, ethical maturity, individual innovativeness.*

Giriş

1. Problem

Kelam dersinin öğrencilerin bireysel yenilikçilik düzeyi-ahlaki olgunluk düzeyi üzerinde pozitif etkisi olduğu düşünülmektedir. Araştırmanın teorik çerçevesinde ahlaki olgunluk ve bireysel yenilikçiliğin kelam dersi ile ilişkisi temellendirilmeye çalışılacaktır.

1.1. Ahlaki Olgunluk

İnsanın yaratılışında bulunan inanma olgusu insanlık tarihi ile yaşıttır. Tarih boyunca inançsız toplum olmamıştır. İnançın insanların hayatını anlamlandırma ve yaşamlarında huzurun kaynağı olarak, kişilerin hayatta karşılaştıkları kriz ve bunalımlarda olumlu katkı sağladığı bilinmektedir.

Temelde inanç, ibadet ve ahlak olmak üzere dinin üç boyutlu olarak değerlendirilmektedir. Dinin boyutları içeriklerine göre ayrı kategorilerde değerlendirilse de birbirinden bağımsız değildir. Dinin esasını oluşturan inanç boyutu, hem ahlaki hem de ibadet boyutuyla örtüşen bir özellik taşımaktadır. Genel olarak iman kavramı, bir şeyi kabul etmek, bir şeye bağlanmak ve doğrulamak anlamlarını içermektedir. Ayrıca doğrudan doğruya, görmeksizin, doğrulanmış ve bilen kimseye güvenerek şüpheden arındırılmış tam bir kabulü de ifade etmektedir. (Cürcani, 1987 s. 64)

Kelamcılar mü'min olmak için kalben tasdik ve gönülden bağlanmayı yeterli görmüşlerdir. (Maturidi, 1979 s. 377) İmanın bilgi, davranış gibi diğer yansıma alanlarını ise kategorik olarak ayırmışlar, ancak imandan tamamen bağımsız olarak değerlendirmemişlerdir (Gölcük, ve diğerleri, 1991 s. 116-120). Çünkü temelde ibadetler imadan kategorik olarak ayrı olsa da onların Allah tarafından emrolduğuna inanmak imanın kapsamındadır. Samimi inanç sahibi bir insan inancının gereklerini yerine getirmek durumundadır. İnanç, gerekleri yerine getirildiğinde daha mükemmel olur. Nitekim Kur'an'da imanın davranışla ilgisini ortaya koyan birçok ayet bulunmaktadır. Bunlardan birisi şöyledir: "İnsanlar yalnız 'inandık' demekle hiç sınınamadan bırakılacaklarını mı sandılar" (Ankebut, 29/2).

Kuvvetli iman iyi amelle, yani hayırlı işlerle ayakta durur. Bu da inancın ahlak ve ibadetlerle ilişkili olduğunu gösterir.

İnanç, aynı zamanda kişinin ahlaki hayatına farklı bir boyut kazandırarak, ahlaka psikolojik isteklendirme ve destek sağlamaktadır (Hökelekli, 1993 s. 103). İnanç boyutunu içeren ahlaki bir tutum, ahlaki olmanın yanında farklı amaçları da beraberinde taşır. Örneğin, ahlak, adam öldürmenin kötü olduğunu öğretirken, inanç böyle bir fiilin kötülüğünden bahsederken aynı zamanda insan hayatının kutsallığından da bahseder. Böylece inanan kişinin yaşamında, adam öldürmenin kötü olduğuna inanma ile insan hayatının kutsal olduğuna inanma birleşir. Başka bir deyişle, inançlı bir kişi, karşılaştığı herhangi bir olayı bir de dine göre yorumlar ve kendi hayatında kötüye günahı, iyiye de sevabı ekler. Mesela, dindar için yalan söylemek sadece kötü değil, aynı zamanda günahıdır. Çünkü o, yalan söylemekle Allah'ın huzurunda da bir suç işlediğine inanır (Aydın, 1991 s. 203).

Fazlur Rahman, Kur'an'daki takva kavramına farklı bir yorum getirerek, Allah inancının, insana yol gösterecek ve onun kalbine ahlaki sorumluluk anlayışını yerleştirecek olan bir ahlak anlayışının veya bir ahlaki değerler sisteminin doğuşuna da yol açması gerektiğini vurgulamaktadır. İnsanın aklına, kalbine hitap etmeyen ve insan için bir değerler sistemi veremeyen bir tanrı gerçekte “yok”tan da kötüdür. Hatta “ölü” olmak, onun için daha iyidir (Rahman, 1996 s. 78).

İman ve İslam'ı aynı çerçevede değerlendiren Fazlur Rahman, imanın, İslami olarak ifade edilmedikçe ya da tezahür etmedikçe ve hakiki bir toplum vasıtasıyla dışa vurulmadıkça hakiki ve tam bir imanın gerçekleşemeyeceğini belirtmektedir. Ayrıca böyle bir bireyin iman, İslam ve takva eksenli bir kişilik geliştirmesi ve böyle bir kişiliğin de zorunlu olarak Müslüman toplum olarak örgütlenmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde yeniden Müslüman olmuş, iman, İslam ve takva ekseninde Kur'an'ın ahlakını yansıtan bireylerden oluşmuş bir toplum “iyiliği emredebilir, kötülükten sakındırabilir” (Rahman, 1996 s. 68). Ona göre, İslam düşünce tarihinde Kur'an'ın öngördüğü ve oluşturmak istediği birey ve Kur'an'a dayalı bir ahlak felsefesi de oluşturulamamıştır. Bunun sonucunda, başta İslam Hukuku ve Kelam olmak üzere, diğer İslami disiplinlerin çoğu, Kur'an'ın

ruhunu özellikle ahlaki boyutunu tam olarak yansıtamamaktadır. Bunun en çarpıcı sonuçlarından birisi, bireyin sadece ibadet esnasında Allah'ı hissetmesi ve hayatın diğer dilimlerinde ise ihmal etmesidir. Bu da Müslüman bireyi bir yandan ahlaki çöküntü veya nihilizm, diğer yandan da sekülerleşme ile yüz yüze getirmektedir. Fazlur Rahman'ın Kur'ani ahlakın temeli olarak takva kavramını vurgulamasının nedeni, dualizme ve sekülerleşmeye giden yolları da kapatmak istemiş olmasındandır (Rahman, 2009 s. 373).

İslam ahlaktan ibarettir denecek kadar ahlak Kur'an'ın ilkelerini içine alır. Ahlak, insan davranışlarının bütün kurallarını koyar. Bütün kanuni davranışlar, hareketler, insanın hareket ve hareketsizliği ahlak kapsamına girer (Atay, 1995 s. 42).

İnsanın, sosyal bir varlık olması sebebiyle hem kendisiyle hem de toplumla uyum içerisinde yaşayabilmesi için, sosyal bir varlık olmanın gereklerini bilmesi ve bunları başarıyla yerine getirebilmesi gerekmektedir. Bu gerekliliklerin önemli bir boyutu da, insanın toplum içindeki her türlü davranışını ve insanlarla olan ilişkilerini düzenlemek amacıyla ortaya konulan ahlaki normlarla ilgilidir (Kaya, ve diğerleri, 2011 s. 17).

Kelime anlamıyla huy, hâl ve hareket tarzı gibi manalara gelen ahlak, insanda yerleşmiş bulunan bir karakter yapısına işaret etmekte ve fertlerin iradi hareketleriyle ilgilenen bir alan olmaktadır. Zamana, kültüre ve toplumlara göre değişiklik gösteren davranış yöntemlerine karşılık ahlak, zorunlu ve değişmeyen davranış kurallarına işaret etmektedir (Kılıç, 1992).

Din; fitratlarına aykırı davranmaya başlayan, nurun yerine karanlığı, düzenin yerine kaosu hâkim kılmaya çalışan insanlara yol göstermek ve onların yeniden insan onuruna yakışır şekilde yaşamlarını temin etmek için Allah tarafından gönderilen ilahi düzendir. (Düzgün, 1997 s. 6) Din, insan aklına verdiği önemle evrensel ve dinamik yapısı, insanın bireysel ve toplumsal hareketlerini düzenlemesi açısından ahlaki boyutu ön plana çıkar.

Tarihsel olarak bakıldığında pek çok filozof ve ilahiyatçı, dini inancın, ahlaki yargı ve davranışın kaynağı olduğunu ifade etmektedir. İmanın bir boyutu

olan ahlak, filozoflar tarafından bilgi-davranış çerçevesinde açıklanmıştır. Sokrates erdemini bilgi demek olduğunu, faziletsizliğin de bilgisizlikten çıktığını ifade ederken, Eflatun, iyi, güzel ve doğru idelerini bilmenin erdem olduğunu, ayrıca kötü eğitimin kişilerde kötü davranışlar doğuracağını da belirtmiştir (Birand, 1987 s. 60-61). Aristo'ya göre akla uygun hareket, erdeme de uygun harekettir, insan gerçek erdeme sürekli çaba, öğrenme ve uygulama ile ulaşır. Erdem insan gönlünde yaşadıkça ve severek benimsedikçe insanı mutluluğa götürür. Aklın ve erdemini kurallarını seven kişi ölçülü hareket eden insandır (Birand, 1987 s. 86-87).

Dine inanan ve bağlanan kişi, düşünce ve davranışlarında iman ve ahlaki bir bütün olarak yaşar. Din, ahlaki bir yaşamı hedef almaktadır. Ahlâkî bilgi, hayata aktarılmakla ahlâkî bir fiil ve fazilet ortaya çıkarılmış olur. Ancak şuurlu ve iradeli olmayıp devamlılık göstermeyen fiil, iyi bir fiil de olsa, ahlâkî bir fiil olarak değerlendirilmekten uzaktır. Çünkü ahlâkî fiil, devamlılık gösterip karakter haline gelmelidir. Ahlâkî fiilin önemli bir şartı da, iyiliğin adet olarak yapılması değil, o iyiliğin vicdanî rahatlığının gönülde hissedilmesiyle ortaya çıkmış olmasıdır.

Kelam ilminde Kader konusu içerisinde ele alınan kulların fiilleri meselesi ahlak probleminin temelini oluşturur. Bu çerçevede yapılan tartışmalar ahlakla ilgili temel düşünceleri de derinden etkileyen sonuçlar doğurmuştur. Kader inancının irade hürriyeti, sorumluluk, ceza ve mükâfat, kötülük problemi gibi konular ahlak felsefesinin temel alanlarından. Dolayısıyla kader meselesi etrafında şekillenen dini ve ahlaki problemler kelamcılarının konuları arasına girmiştir. Mu'tezile mezhebi mensupları beş temel ilkeleri arasında özellikle Tevhid ve Adaleti öne çıkararak bir yandan hikmet terimiyle ifade etmeye çalıştıkları Allah'ın ahlaki kemalini her türlü şaibeden uzak tutmaya, diğer yandan da insanın sorumluluğunu ahlaki bir zemine oturtmaya çalışmışlardır (Adam, 2001).

Müslümanlar arasında ortaya çıkan ilk problemler siyasi ve Kelami özellik taşımaktadırlar. Problem ister siyasi olsun ister Kelami olsun, tartışmanın başlangıcı ve seyrinin belirlenmesi insan tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu açıdan insanın temel zihniyet yapısı ve ahlaki tutumu, olayların asıl yönlendiricisi konumundadır.

İslam'ın en temel amacı ahlaki bir düzen kurmaktır. Diğer yandan din ile diğer sosyal kurumlar arasındaki ilişkinin kurulduğu düzlem, ideolojik ve sosyal düzenleme düzeyi değil, bireysel ahlaki düzeydir. Dinin toplum ve gündelik hayat üzerindeki yansımaları ahlak dolayımı ile gerçekleşir. Ahlak en geniş ve temel anlamıyla insanın varlık ile kurduğu anlamsal ve etik ilişkidir. Ahlaki bilinç bilgiden çok eyleme dayanır. Bu da karar verme cesareti, güçlü bir özgüven ve açık bir sorumluluk duygusuna dayanır. Soyut düzeyde doğru, hayırlı ve güzel olanı tanıma konusunda insanlar fazla zorlanmazlar. Müslümanlar arasında ortaya çıkan ihtilafli konular neden sonuç ilişkisi çerçevesinde değerlendirildiği zaman ilk Müslüman neslinden olan kişilerin hata ya da yanlışlıkları ortaya çıkmaktadır. Bu hatalar, ahlaki çerçevede değerlendirilmesi gerekirken onları idealize ederek tarih ve teoloji algısını derinden etkileyen bir anlayışa neden olmuş, aynı zamanda bu çerçeve Müslüman ahlâk anlayışını da etkilemiştir (Evkuran, 2013 s. 281).

Ahlaki olgunluk, ahlaki duygu, düşünce, yargı, tutum ve davranış bakımından yetkin ve zirvede olma durumu ve bu duruma en zengin, en gerekli ve en dolgun anlamını veren ahlaki niteliklerin toplamını ifade eder. Ahlaki olgunluk, bireyin duygu, düşünce, yargı, tutum ve davranışlarındaki her türlü ahlaki kişiliği ve sapmayı vicdanında hemen hissedebilmesini sağlayan mükemmellik düzeyidir. Ahlaki olgunluğa sahip bir bireyin, güvenilir, sorumlu, saygılı, adil, kendini kontrol edebilen, empati yeteneği gelişmiş iyi bir insan ve tüm bunların ötesinde kanunlara ve kurallara uyan iyi bir vatandaş olması beklenir (Lickona, 1991 s. 51).

Ahlaki olgunluk kavramı, ahlaki duygu, düşünce, yargı, tutum ve davranış bakımından yetkin ve zirvede olma durumu ve bu duruma en zengin, en gerekli ve en dolgun anlamını veren ahlaki niteliklerin toplamıdır. Ahlaki olgunluk, bireyin duygu, düşünce, yargı, tutum ve davranışlarındaki mükemmellik düzeyini ifade etmektedir. Ahlaki olgunluk, ahlaki değerleri içselleştirmeyi, ahlaki değerlerin vicdanda yerleşmesini, kökleşmesini ve zihninde ahlaki değerlere aykırı davranmayı düşünmemeyi gerektiren bir karakter özelliğidir. Bu özelliğe sahip olan bireyler, ahlak dışı davranmayı, fitrata aykırılık olarak değerlendirir ve insanlık onurunu kaybetmek gibi tehlikeli görürler. Ahlaki olarak olgun kabul edilmek için, ahlaki

değerleri sadece duygu, düşünce ve yargı olarak taşımak yeterli görülmez, bunun yanında o değerlerin tutum ve davranış bilincine dönüşmesi gerekir (Kaya, ve diğerleri, 2011 s. 18).

Ahlaki olgunluk konusunda yapılmış çalışmalarda, ünlü ahlak kuramcısı Lawrence Kohlberg ve onun geliştirmiş olduğu ahlaki gelişim kuramı temel alınmıştır. Kohlberg, ahlaki gelişim kuramında bireylerin ahlaki gelişimini üç düzeyde incelemektedir. Birinci düzey; ahlaki düşünce ve yargının temelini dış kontrol oluşturur, davranışın nedeni ödül veya cezadır. Bu düzey gelenek öncesi düzey olarak adlandırılmıştır. İkinci basamak olan geleneksel düzeyde ise toplumun ahlak kuralları ve değerleri olduğu gibi kabul edilir ve benimsenir. Bu düzeyin ahlak anlayışına göre, yalnız toplumsal düzene uymak yeterli değil, bu düzeni desteklemek, savunmak, yaşatmak, korumak ve sürdürmek de önemlidir. Üçüncü ve en üst ahlaki gelişim basamağı olan gelenek ötesi düzey ise, toplumun ahlak kuralları ve değer yargıları kabul edilmekle beraber, gerektiğinde bunların değişebilme ya da düzeltilebilmesinin de mümkün olduğu ahlaki gelişim düzeyidir. Bu düzeyde, bireyin vicdanı, davranışlarını kontrol etmeye başlar ve ahlaki yargı ve davranışlarında evrensel ahlak değerlerini ve ilkelerini benimser. Bu düzeydeki birey, üst düzey bir kişilik ve olgun bir karaktere sahip olma yolundadır (Kohlberg, ve diğerleri, 1977 s. 54-55).

Eğitimin bireyin ahlaki olgunluğa erişmesinde büyük rolü olduğu bir gerçektir. Eğitim ile ahlak arasında belirleyicilik bakımından karşılıklı, yakın, ayrılmaz, derin ve anlamlı bir ilişki söz konusudur. Toplumda yerleşik olan ahlaki değerler, düşünce, tutum ve davranış şekilleri toplumun yetişmekte olan genç üyelerine ancak eğitim vasıtasıyla aktarılabilir. Eğitim, toplumsal düzenin, barış ve huzur ortamının sağlanmasına yardımcı olan ve bu sayede toplumun devamlılığını sürdürmesine katkıda bulunan önemli bir araçtır (Özen, 2011 s. 79).

İslâm dininin hem inanç hem de amel ile ilgili hükümleri vardır. Dinin inanca ilişkin hükümleri asıl, amele ilişkin yönünü ifade eden fıkıh ise ferî hükümler olarak ifade edilir. İnanç konularıyla ilgili hükümlere ahkâm-ı asliye, bundan bahseden ilme de Usûlü'd-dîn denilmiştir. Çünkü iman gerçeği dinin temelidir.

Dolayısıyla bu ilim sayesinde Allah'ın varlığı, birliği, nübüvvet müessesesinin hak oluşu, ceza ve mükâfat gününün vuku bulacağı ispat edilmedikçe İslam'ın ne fikhî meselelerinden ne de ahlâkî prensiplerinden bahsetmek mümkün olamaz. Din alanı uzmanları yetiştiren İlahiyat Fakültelerinin müfredatında yer alan derslerin genel kazanımları arasında ahlaki olgunluk önemli bir yer tutmaktadır. Dinin temel alanlarından biri olan ahlak alanı, usulu'd-din olarak da adlandırılan Kelam dersinin temel alanlarındandır. Dolayısıyla bireyin ahlaki olgunluğa erişmesinde Kelam dersinin önemli katkısı sağlaması beklenmektedir.

Bu araştırmada temel problemlerden birisi olarak, Kelam dersi ile ahlaki olgunluk düzeyi arasında bir ilişki var mıdır? sorusunun cevabı aranmaya çalışılacaktır. Araştırma, Kelam dersi ile ahlaki davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemesi bakımından önemlidir. İnanç alanı konularını inceleyen Kelam dersinin, inanç-davranış ilişkisine yaptığı vurgunun öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeyleri üzerindeki etkisini göstermesi kayda değerdir.

1.2. Yenilikçilik

Batı dillerindeki reform kelimesine karşılık gelen yenilik ve yenilikçilik, İslam dünyasında genellikle ıslah, tecdit, ihya gibi kelimelerle ifade edilmiştir. İslâm, vahiy kaynaklı ve insan eksenli bir dindir. Değişmeyen, kıyamete kadar değişmeyecek ve değiştirilemeyecek İlahî buyrukların bütünüdür. Özü ve sözü değişiklik ve değişkenlik kabul etmeyen aşkın bir varlığın, yenilik ve değişimin fitrî niteliklerini taşıyan insana hitabıdır. Bu çerçevede İslâm, yenilik ve değişim mesajının adıdır. Çünkü amacı, ruh ve beden yapısı ile insanı yetiştirip olgunlaştırmak ve fitratına uygun bir yapıya kavuşturmadır. Talim ve terbiye yoluyla insanı yetiştirmek ve yenilemek; İlahî buyruklara itaat ettirerek yaşamaya yöneltmektir (Hizmetli, 1997 s. 95).

Allah'ın göndermiş olduğu vahiy, Peygamberimiz tarafından kişisel görüşleri ve Kur'an'dan yaptığı içtihatlarla, bireysel ve toplumsal hayatta yaşanır hale gelmiştir. Vahiy, peygamber aracılığıyla insanlara intikal ederken, Peygamber

ve diğer insanlar tarafından yapılan içtihatlarla, Kur'an ve insan arasında bir yorumlama süreci gerçekleşmiştir.

İslamiyet, hicrî birinci yüzyılda Arabistan yarımadasından diğer topraklara yayılmasıyla yeni kültür ve medeniyete sahip insanlar Müslüman olmaya başladılar. Bu yeni durum beraberinde yeni sorunlar getirdi. Bu sorunların çözümü vahyin yorumlanmasını gerekli kıldı. Hz. Peygamber, hakkında ayet inmeyen sorunları, içinde bulunduğu ortamın gereklerine, bilgi birikimine ve aklına göre çözüme kavuşturmuştur. Sahabe ve ondan sonra gelen âlimler de Hz. Peygamberin yolunu takip ederek, kendilerine yöneltilen sorularda öncelikle Kur'an'a müracaat etmişlerdir. Kur'an'da bulamadıkları çözümler için Hz. Peygamber'in uygulamalarına başvurmuşlardır. Onda da bulamadıklarında Kur'an ve hadisin ruhuna uygun olarak kendileri içtihatları ile çözüm arıyorlardı. Bu konuda Muaz b. Cebel örneği (Ebu Davud, Akdiye 11; Tirmizi, Ahkâm 3) meşhurdur. Peygamberimiz, meselelerin çözümü için sahabelere esnek hareket imkânı tanımıştır. Bunun en etkili ifadesi "Hâkim hükmedip içtihat ettiğinde isabet ederse iki sevap alır, hata ederse bir sevap alır" (Buhârî, İ'tisam, 21) hadisidir.

Bu canlı ve dinamik çaba, İslâm'ın ilk dört asrında, İslâmî bilimler teşekkül etmesine ve her bilim dalında onlarca ekol (mezhep) ortaya çıkmasına kaynaklık etmiştir. Bugün adına İslâm Medeniyeti dediğimiz bilim, kültür, düşünce, sanat, iktisat, şehircilik vs. şeklinde hayatın bütününe kuşatan bu başarı, büyük çoğunluğu ile ilk dört veya beşinci yüzyılda oluşmuştur.

İslâm dünyasında, batının bilim ve teknoloji alanındaki üstünlüğü ele geçirmesi ve Müslümanlar üzerinde egemenlik kurmaya başlamasıyla, yeni gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan sorunların çözümü için ilk dört asırdakine benzer ciddi bir çaba gözlemlenmektedir. Bu çabalara, ıslahat, tecdit veya ihya hareketleri denmektedir. Bu hareketlerin genel anlamı; din anlayışının, toplumsal değişimlere, hayatın temel dinamiklerine göre, sağlıklı bir yönde sürekli yenilenme çalışmalarıdır.

Tecdit, inanç, ibadet, ahlak gibi dinin temel alanlarında değil, hem dinin temel alanlarının yaşanmasında, hem de dinden hareketle ortaya konulan düşünce ve

uygulamalarda söz konusudur. Kur'an'da, inanılacak şeylerden ortaya çıkan inancın sürekli yenilenmesinin gerekliliğine işaret edilmekte ve Ehli Kitab'ın din adamlarının kendi dogmatik düşüncelerini dinde ve bilimde baskı aracı olarak kullanmaları eleştirilmektedir. "İnananların gönüllerinin Allah'ı anması ve O'ndan inen gerçeğe içten bağlanmaları zamanı daha gelmedi mi? Onlar, daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar; onların üzerinden uzun zaman geçince kalpleri katılaştı. Çoğu yoldan çıkmış kimselerdir." (Hadîd, 57/16).

"Biliniz ki Allah, ölen toprağı diriltir" (Hadîd, 57/17) ayetini yorumlayan Hamdi Yazır şunları söylemektedir: "Ey müminler, biliniz ki Cenab-ı Allah'a yalnız aklen değil, aklen ve hissen bağlı olan insanlar için zaman aşımı korkusu yoktur. Onlar eskidikçe yenilenme imkânını bilmeli, ardarda gelen yeni şevkler içinde sonsuza dek devam etmelidirler. Bu din sınırlı bir tekâmül safhasında durmak için inmiş özel bir din değil, sonsuz tekâmül devrelerini idare için indirilmiş Hakk'ın ilkelerini içeren evrensel bir dindir" (Yazır, 1996 s. 60).

Kur'an, akla ve düşünmeye büyük önem verdiği gibi, taklit ve dogmatizmi de şiddetle eleştirmiştir. Bütün peygamberler, atalarının din ve geleneklerini taklit etmekte ve körü körüne bağlanmakta direnen insanlarla mücadele etmişlerdir. Kur'an'da bu türden çok sayıda örnek verilmektedir: "...İnsanlardan öyleleri vardır ki; hiçbir ilme dayanmadan, bir yol gösterici ve aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın Allah hakkında mücadele edip durur. Onlara; "Allah'ın indirdiğine uyun" denildiğinde, şu cevabı verirler: "Hayır biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye uyarız..." (Lokman 31/20, 21). "Onlara, "Allah'ın indirdiğine uyun" denildiğinde; "Hayır biz atalarımızı üzerinde bulduğumuza (geleneğe) uyarız" derler. Ya atalarının akli bir şeye yetmez, doğru yolu bulamamış idiysele?" (Bakara 2/170).

Allah tarafından gönderilen din, yorum yoluyla bireysel ve toplumsal hayatta pratiğe geçer. Bu alanlarda yapılan yorumlar zamanla özellikle pratik ve toplumsal alan ile ilgili ise işlevini yitirmiş, şartların değişmesiyle hüküm veya kurumlar işlevsiz hale gelmiş olabilir. Bu durumda düşünsel ve kurumsal alanlarda tecdit yapılması kaçınılmaz olur. Bu nedenle İslâm düşüncesi, yeni gelen nesil

tarafından kutsallaştırılmadan ve mutlaklaştırılmadan yeniden yorumlamalı, eleştirilmeli ve yenilenmesi gereken dinamikler canlı tutulmalıdır.

İlk müçtehitler, dinin toplumsal hayattaki etkisi ve devamı için temel şartı bulunan içtihat olgusunun yitirilmemesine, kendilerinin ve getirdikleri yorumların din gibi algılanmamasına ve taklidin yerleşmemesine çalışmışlardır. Örneğin, Abbâsî halifelerinden Mansûr ve Raşîd, İmam Mâlik'in el-Muvatta isimli eserini kanunlaştırıp, bununla amel etmeyi teklif ettiğinde İmam Mâlik şu cevabı vermiştir: “Âlimlerin ihtilâfı bu ümmet için rahmettir. Herkes kendine göre doğru olana uymuştur, hepsi doğru yoldadır ve Allah'ın rızasını istemektedirler” (Emin s. 174). Yine Ebu Hanife, görüşlerinin birer yorum olduğunun bilinci içerisinde, görüşlerinin mutlaklaştırılmamasını şu ifadeyle ortaya koymuştur: “Verdiğimiz hükümlerin kaynağını ve delilini bilmeyen, bizim görüşümüzle kimseye fetva veremez. Benim görüşüm, elde edebildiğim görüşlerin en iyisidir. Bundan daha iyisini getiren olursa onu kabul ederim” (Ez-Zehebi s. 21). Diğer mezhep imamlarının buna benzer tavır ortaya koydukları bilinmektedir.

Mezhep imamlarının bu tavrına karşın 4. veya 5. asırdan sonra Müslümanlar, âlimlerin görüşlerini körü körüne taklit etmeye başlamış; onları mutlaklaştırmış, böylece mezhepler statik bir nitelik kazanmıştır. Daha sonra gelen âlimler, öncekilerin görüşlerini geliştirmek ve yeniden değerlendirmek yerine, onların koymuş oldukları usulleri ve ulaştıkları çözümleri taklit ederek mutlaklaştırmışlardır. Kur'an ve hadis karşısında yanlış oldukları açıkça görülen ve sabit olan hükümler tevîl edilerek meşrulaştırılmaya çalışılmıştır (Atay, 1995 s. 24). Böylece Dinin inanç, ibadet ve ahlak alanları insan düşünmesinin etkisi altında kalmış ve Kur'an'ın yerine, bilginlerce tedvin edilen eserler, Peygamber yerine de bilginler ikame edilmiştir (Hizmetli, 1997 s. 99).

Taklit ve alışkanlık insanın kolaycılığında ve fikri tembelliğinden kaynaklanmaktadır. İnsan alışık olduğu hayat düzenini devam ettirme ve yeniliklere karşı direnç gösterme eğilimindedir. Yapılan araştırmalar tüm büyük kurumsal değişim çabalarının (yarısından-üçte ikisine kadar) başarısız olduğunu göstermiştir (Polat, 2013 s. 376-377). Öğretmenler üzerinde yapılan bir araştırmaya göre,

değişimden zarar görme korkusu, değişim sürecinde yeni görev rol ve sorumluluklar alma isteksizliği gibi nedenlerle öğretmenlerin yeniliklere karşı direnç gösterdikleri görülmüştür (Gürses, ve diğerleri, 2011). Yeniliklere karşı direnme dini alanlarda çok daha etkin bir şekilde kendini göstermektedir. Çünkü birey için yeni fikir yeni bir durumdur ve her yeni bir durum, yeni riskler içerir. İnsan ise alıştığı yaşam tarzını devam ettirmeyi sever, risk almak istemez.

Her ne kadar insan yeniliklere direnç gösterme eğiliminde olsa da hayatın dinamik yapısı karşısında, canlılığını koruyabilmek için, kültürünü yenileme, geliştirme ve değiştirme yeteneğini diri tutmak zorundadır. İnsan, bireysel ve toplumsal hayatında seçimlerini bilinçli ve şuurlu yapmalıdır. Kur'an insana "Bilmediğin bir şeyin ardına düşme, çünkü kulak, göz ve akıl bunların hepsi yaptıklarından sorumlu tutulacaklardır" (İsrâ, 17/36) şeklinde bilinçli olmayı tavsiye etmekte, taklit yoluyla yanlış yaptıktan sonra, sorumluluğu bir başkasına atmanın bir mazeret olamayacağını bildirmektedir: "Rabbimiz, biz önderlerimize, büyüklerimize uyduk, onlar bizi saptırdılar. Onlara iki kat azap ver, büyük bir lanet ver" (Ahzâb, 33/67-68).

Bilinçsiz dini sadakatimiz, fikirleri şaşmaz olarak kabul edilen ortaçağ hukukçularımızın tasarladığı kanunlara yeni bir bakış getirmede Müslümanlar ehliyetsiz kılmaktadır. Serbest düşünce, içtihat hakkı tarihe gömüldü. Sadece sözde içtihadın varlığından söz edildi. İctihadın gerekliliği sadece sözde kaldı, içtihat yapmaya kalkışan genel geçer fikirlere uymayan kimse olarak ilan edildi. İctihat kapısının açık olduğu söylendi, ama içtihat yapacak bir kimsenin bulunması imkânsız görüldü. Müslümanların kendilerine güven duymaya en çok muhtaç oldukları bu dönemde, mevcut İslâm âlimlerinden hemen hemen hiç birinin içtihat yapma gücünde olmadığı toplumda genel geçer bir yargı haline gelecek kadar propaganda edildi ve toplum komplekse itildi, çareleri kendi dışındaki kurumlardan ve bu kurumların oluşturduğu dünya görüşünden bekler oldu. Oysa geçmişini idealize etme ve karşılaşılan her problemin çözümünü tarihin yaşanıp bitmiş bir kesitinde arama Kur'an'ın reddettiği yanlış bir metottur (Düzgün, 1997, s. 211-213). İslam'ın evrensel ve dinamik yapısı, yeni gelişmelere ve değişimlere karşı, insanın aklını ve

bilimi kullanarak sorunları dinin kaynağına giderek çözmeyi gerektirmektedir. İctihat dinin temel prensibidir. Sahip olduğumuz muazzam dini kültür ve birikimimiz, sorunların çözümünde bizim en büyük yardımcımız olacaktır.

İslam'a duyulan yoğun ilgiye rağmen, onu kaynağından öğrenme oranı oldukça düşüktür. Bu yanlışlar, kargaşanın yaşanmasına neden olmuştur. Ayrıca bilim ve dinî beraber algılayamadığımız için, ikisinin verilerinden de yeterince yararlanamamaktayız. Değişimde süreklilik gösteren bir din olmasına rağmen, geleneklerimize kutsallık atfederek, onu sağlıklı zenginleştirilecek yorumlama yoluna gitmedik. Oysa günümüz şartları bunu gerektirmektedir. Az gelişmiş ülke durumundaki İslam ülkeleri gelişimlerini; düşünce, iktisat, sosyal sistemlerini Kur'an ışığında değerlendirmeleriyle tamamlayabilirler (Gündem, 1999 s. 29-36).

İslâm dünyasının değişik yerlerinde, çeşitli alanlarda olduğu gibi, dinî düşünce alanında da tecdit, islah ve ihya hareketleri gözlemlenmektedir. Bu hareketlerin ortak amacı, taklit ve taassubu ortadan kaldırarak akli ve özgür düşüncüyü tekrar güçlendirmektir. İnsanlığın geliştirdiği bilimlere önem vererek onlara açık olmak; kaderciliğe karşı çıkmak; çalışmayı, iktisadı ve dünyayı önemsemektir. Çağdaş sorunlar karşısında dininin temel kaynakları olan Kur'an ve sünneti yeniden yorumlamak suretiyle, orta çağda çeşitli İslâmî bilimlerde âlimlerin ortaya koydukları görüşleri bir tartışılmaz doğrular olarak değil, yeni açılımlar için zengin birikimler olarak değerlendirmelidir.

Müslümanların kendi gelecekleri açısından da, yeni bir bilim paradigmasına ihtiyaçları vardır. Müslümanların şimdiye kadar meydana getirdikleri kültürel mirasın, sanat ve genel anlamda uygarlığın doğru anlaşılabilmesi ve sağlıklı değerlendirilebilmesi için yeni bilim paradigmasına uygun olarak geliştirilecek yeni bir bilimsel yöntem ihtiyacı vardır. Müslümanların yarattıkları kültür ve uygarlığın eksenini oluşturan bilim anlayışının ve bilimsel geleneğin, kaldığı yerden olmazsa bile, kök hücrelerinin beslenerek yeniden üretim için hazırlanması ve daha önceki birikimden istifade edilerek yeni bir bilim geleneğinin oluşturulması, hem Müslümanların, hem de bütün insanlığın geleceğini doğrudan ilgilendiren bir tür zorunluluk olarak görünmektedir (Onat, 2008).

Türkiye’de gerek sivil alandaki dinsel oluşumlar (politik, ideolojik, tarikat, cemaat); gerekse devlete bağlı Diyanet ve üniversitelere bağlı İlahiyat Fakültelerinde üretilen dini düşünce, ana hatlarıyla hâlâ “muhafazakâr” bir zemin üzerindedir. Tarihsel olarak güçlü ve köklü bir düşünce ve eleştiri geleneğine ve yeterli düşünce özgürlüğüne sahip olmayan Cumhuriyet döneminde de dini bilinç ve kimlik kendini yenileyememiştir. Ne Diyanet’in ihtiyaç duyduğu dini ehliyeti ve hamiyeti yüksek din âlimleri yetişebilmiş ne de, dünya çapındaki teolojik düşünceyle boy ölçüşecek bilgi üretilebilmiştir. Genel olarak buralarda yapılan akademik faaliyet, geleneksel dini bilginin estetize edilmesinden ibaret olmuştur (Güler, 2011 s. 209).

İlahiyat alanındaki çalışmaların bilimselliği sorunu, öncelikle, bu alana bakış açısıyla doğrudan ilgilidir. Eğer ilahiyat alanını, sadece, genel din alanı içinde, dinsel bilgilerin olduğu bir bilgi havuzu olarak görürsek, o zaman, bu alanda yapılan çalışmaların bilimselliğinin bile tartışılması anlamsız olacaktır. Ancak din alanı, hem bir bilgi alanı, hem de bilim alanı olmak durumundadır. Çünkü din alanında da bilimsel bilgiye ihtiyaç olduğu her türlü tartışmanın ötesindedir. Artık bilim, sadece Doğa Bilimleri olarak anlaşılmamaktadır. Artık katı Pozitivizm’in etkileri günden güne azalmakta; onun yol açtığı bir tür “bilimsel dogmatizm” yerini, göreceliliğe bırakmaktadır. Bütün dünyada, bilim alanında göreceliliği öne çıkartan, yeni ciddi arayışlar vardır. Bu doğrultuda, bize düşen, hem bu yeni arayışlar çerçevesinde yeni bir bilim paradigmasının oluşmasına ve gelişmesine katkıda bulunmak; hem de İslam Bilimleri alanında sağlıklı bir bilimsel birikimin oluşmasına imkân sağlamaktır (Onat, 2008).

İlahiyatın ve ilâhiyatçının modern vizyonu aşınmıştır. Yeni kuramlara, strateji ve yöntemlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu eksiklik sadece kurumsal ilâhiyatçıların ya da entelektüel uğraşlarını bu yönde teksif eden bireysel katkıların tek başına üstesinden gelebileceği bir sorun olmaktan çoktan çıkmıştır. Din, değişen yüzüyle dünyayı, yeni formatıyla da insanı bir kere daha anlamanın uygun formüllerini üretmeye çağrılmaktadır. Sonuçta dinle tartışmaktan onunla yüzleşip buluşmaya kadar değişken tabiatlı pek çok arayış içinde ilâhiyat biliminin, yeniden

ihya edilmesi kaçınılmazdır. Gündelik hayatın ürettiği sorunlar, aşkınlığın sunumuna ilişkin seküler kısıtlamalar yeni ilâhiyatçı tipolojisinin ortaya çıkmasını zorunlu kılmaktadır. Bu durum hayatın ağırlığını fark eden herkes için entelektüel bir talep haline gelmektedir (Subaşı, 2003).

Geleneksel Dinî İlimler anlayışını ifade eden “Din Bilimleri” tasnifi, İmam-Hatip Liselerinde ve İlahiyat Fakültelerindeki dinî eğitim ve öğretimin şablonu olmaya dün olduğu gibi, bu gün de devam etmektedir. Her ne kadar çağımız, bilimlerin daha spesifik alanlara ayrılarak derinleşmesi ve birbirinden bağımsızlaşması sürecini yaşıyorsa da, “Din” denen olgunun, bizzat kendi doğasından kaynaklanan “Bütünsel Olma” özelliği, bu çağdaş sürecin din eğitimini de içine almasının sıkıntılarını yaşamaktadır. Bu nedenle de, dinî eğitim ve öğretime uygulanması gereken temel perspektifin, Kur’an’ın eksenini ve omurgası olan “İman, ibadet ve ahlak”ı birleşik bir süreç olarak algılayan yeni bir bakışa kavuşturulması gerekmektedir (Başkurt, 2002 s. 71).

Bir toplumda yeniliklerin yayılması, her şeyden önce bireylerin bu yenilikleri benimsemeleriyle olanaklıdır. Yeniliklerin yayılması, yeni şeylerin sosyal sistem içerisindeki bireyler tarafından benimsenmesi veya reddedilmesinin sonucu olarak açıklayan bir süreç olduğu kabul edilmektedir. Bir yenilik toplumda zaman içerisinde en başta az sayıda insan tarafından benimsenmekte, zamanla giderek artan oranla çok sayıda insan tarafından kabul görmektedir. Yeniliklerin benimsenme süreci bireyden bireye farklılık göstermektedir. Bu da bireylerin yenilikçiliğini yani “Bireysel Yenilikçilik” özelliklerini ortaya çıkarmaktadır. Tüm bunlarla birlikte yenilikçilik tek başına ele alınan bir kavram olmayıp, bireyin toplum içindeki kabul düzeyini belirleyen önemli bir faktör olarak tanımlanan ahlaki olgunluk kavramı ile yakından ilişkilidir. Bu bağlamda yenilikçilik; toplumsal, kültürel ve idari anlamda yeni yöntem ve yaklaşımların benimsenmesi ve kullanılması anlamında kullanılsa da aslında yenilik kavramı, toplumu oluşturan bireylerin sosyal yaşamdaki tüm davranışları ile ilgilidir. Bilgi ile ilişkilendirilen yenilik; bilginin fikirlere, davranışlara, ürünlere, hizmetlere, süreçlere ve sistemlere dönüşmesi sürecidir. Yenilikçi birey daha çok özerklik aradığında daha özgür ve ahlaki açıdan daha

sorumlu ve olgun bir birey olabilir. Bireysel yenilikçilik ve ahlaki olgunluk, toplumların çağdaşlaşması ve bireylerin yaşam kalitesi ile ilgili kavramlardır.

Yukarıda anlatılanlar doğrultusunda araştırmamızın temel problemi, İlahiyat Fakültesi İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü 2. ve 3. sınıf öğrencilerinin, bireysel yenilikçilik düzeyi-ahlaki olgunluk düzeyi üzerinde kelam öğretiminin etkisi var mıdır? sorusudur.

Araştırmanın alt problemleri de şunlardır:

1. Öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeyleri nedir?
2. Öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeyleri, cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeyleri, öğrenim gördükleri üniversiteye göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
4. Öğrencilerin bireysel yenilikçilik düzeyleri nedir?
5. Öğrencilerin bireysel yenilikçilik düzeyleri, cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
6. Öğrencilerin bireysel yenilikçilik düzeyleri, öğrenim gördükleri üniversiteye göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
7. Öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeyleri sınıflarına (Kelam dersini alanlar ile almayanlara) göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
8. Öğrencilerin bireysel yenilikçilik düzeyleri sınıflarına (Kelam dersini alanlar ile almayanlara) göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
9. Öğrencilerin ahlaki olgunluk ile bireysel yenilikçilik özellikleri arasındaki ilişki düzeyi nedir?

2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Kelam dersinin Bireysel Yenilikçilik ve Ahlaki Olgunluk Düzeyleri üzerine etkisini bazı değişkenler açısından incelemektir.

Kelam dersinin, ahlak ve yenilikçilik ile ilgisi ve etkisi olduğu gerçeğinden hareketle, öğrencilerin ahlaki olgunluk ve bireysel yenilikçiliğinin gelişmesinde etkili olması beklenmektedir. Bu etkinin ne derecede gerçekleştiğini belirlemek

üzere, İDKAB Eğitimi Bölümlerinde V. yarıyılıda okutulan Kelam dersini temel olarak, dersi alan VI. yarıyıl öğrencileri ile henüz bu dersi almamış IV. yarıyıl öğrencilerine Bireysel Yenilikçilik ve Ahlaki Olgunluk ölçekleri uygulanmıştır.

Bologna Süreci, 2010 yılına kadar Avrupa Yükseköğretim alanı yaratmayı hedefleyen bir reform sürecidir. Amaç, yükseköğretim sistemlerinin kendilerine özgü farklılıkları korunarak birbirleriyle karşılaştırılabilir olması ve uyumlu hale getirilmesidir (YÖK, 2013). Bilindiği gibi üniversiteler, Bologna süreci kapsamında programlarındaki derslerin özellik ve içeriklerini açıklayan ders bilgi paketleri hazırlamaktadırlar. Bu çerçevede Kelam dersin bilgi paketinde, bireysel yenilikçilik ve ahlaki olgunluk ile ilişkili olan kazanımlara yer verilmiştir. Ulaşılabildiği kadarıyla bu kazanımlar şu şekilde yer almaktadır:

- İnanç değerleri açısından yaşadığı topluma uygun tutum ve davranış gösterme kabiliyeti geliştirir. (UÜİF, 2013)
- Kelam ekollerini inceleme ve araştırma esnasında objektif, eleştirel ve bütüncül düşünme yeteneği kazanır. (UÜİF, 2013)
- Öğrencinin analitik düşünme yeteneği gelişir. (ATAUNİ, 2013)
- Kelam sorunlarının çözümünde öğrencinin kapasitesini artırmak ve düşünme melekесinin gelişmesinde katkıda bulunmak. (AUİF, 2005 s. 201)
- Analitik düşünme yeteneğini geliştirmek. (AUİF, 2005 s. 201)

Bu araştırmanın genel amacı, İDKAB bölümü öğrencilerinin ahlaki olgunluk ile bireysel yenilikçilik özellikleri arasındaki ilişki düzeyini belirlemektir.

2.1. Yöntem

Araştırmanın bu bölümünde, çalışmada izlenen araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları ve toplanan verilerin çözümü sunulmuştur.

2.2. Araştırma Modeli

Bu çalışma, ilişkiisel tarama modeline (Karasar, 1984 s. 83) uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

2.3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini, 2012–2013 öğretim yılında, Atatürk, Ankara, Marmara, İstanbul, Fırat, Rize, Dicle ve Çukurova Üniversitesi İlahiyat

Fakültesi, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümlerinde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, ilgili üniversitelerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümlerinde 2. ve 3. sınıf ta öğrenim gören tesadüfi örneklem yoluyla (Arıkan, 2004 s. 141) seçilen öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırmanın çalışma evrenini, 2012–2013 öğretim yılında, Atatürk, Ankara, Marmara, İstanbul, Fırat, Rize, Dicle ve Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerdir. Araştırmanın örneklemini ise, ilgili üniversitelerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümlerinde öğrenim gören 2. ve 3. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

2.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla, “Bireysel Yenilikçilik Ölçeği” ve “Ahlaki Olgunluk Ölçeği” olmak üzere iki ölçek kullanılmıştır.

Bireysel Yenilikçilik Ölçeği, 1977 yılında H. Thomas Hurt, Katherine Joseph ve Chester. D. Cook tarafından “Innovativeness Scale” adıyla geliştirilen ve 2010 yılında Kerem Kılıçer ve Hatice Ferhan Odabaşı tarafından Türkçeye uyarlanan bir ölçektir. Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışmasında geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmış ve güvenilirlik katsayısı 0.82 olarak belirlenmiştir. Beşli likert tipinde olan ölçek; “Kesinlikle katılıyorum” için 5 (=4.20–5.00), “Katılıyorum” için 4 (=3.40–4.19), “Kararsızım” için 3 (=2.60–3.39), “Katılmıyorum” için 2 (=1.80–2.59) ve “Kesinlikle Katılmıyorum” için 1 (=1.00–1.79) şeklinde derecelendirilmiştir. Bu ölçekle alınabilecek en yüksek puan 50, en düşük puan ise 10’dur. Araştırmada, bireysel yenilikçilik ölçeğinden alınan toplam puana göre; 40 ve üstü puan alanlar “Yenilikçi”, 35–40 arası puan alanlar “Öncü”, 29–34 arası puan alanlar “Sorgulayıcı”, 23–28 arası puan alanlar “Kuşkucu” ve 22 altı puan alanlar ise “Gelenekçi” olarak sınıflandırılmıştır.

Çalışmada kullanılan ikinci ölçek ise Ahlaki Olgunluk Ölçeğidir. Öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeylerini belirlemek için geliştirilen ölçekte öğrencilerin ahlaki olgunluk tutumlarını ifade eden 15 madde vardır. Bu ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0.87 olarak belirlenmiştir. Beşli likert tipinde olan ölçek; “Evet her zaman” için 5 (=4.20–5.00), “Çoğu zaman” için 4 (=3.40–4.19), “Ara sıra” için 3 (=2.60–3.39), “Çok nadir” için 2 (=1.80–2.59) ve “Hayır hiç bir zaman” için 1 (=1.00–1.79) şeklinde derecelendirilmiştir. Bu ölçekte alınabilecek en yüksek puan 75, en düşük puan ise 15’tir.

Araştırmada, ahlaki olgunluk ölçeğinden alınan puan aralığı ve katılım düzeyi derecelendirmeleri aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 1. Puan aralığı ve katılım düzeyi

Puan Aralığı		Katılım Düzeyi
1.00	1.79	Hiç
1.80	2.59	Az
2.60	3.39	Orta
3.40	4.19	Oldukça
4.20	5.00	Tam

2.5. Toplanan Verilerin Çözümlemesi

İDKAB Eğitimi Bölümü öğrencilerinin bireysel yenilikçilik ve ahlaki tutum düzeylerini ölçmek amacıyla uygulanan tutum ölçeklerinden elde edilen verilerle ve öğrencilerin kişisel özellikleriyle ilgili olarak betimsel istatistik teknikleri kullanılarak, frekans ve yüzde dağılımları v.b. bulgular sunulmuştur.

Öğrencilerin sınıf ve öğrenim gördükleri üniversite ve Kelam dersi gibi bağımsız değişkenlerle, bağımlı değişken tutum düzeyleri arasında farklılaşma olup olmadığını test etmek için de iki alt kategoriye sahip değişkenler için bağımsız örneklem için T-Testi (One-Sample T Test) ve ikiden fazla alt kategoriye sahip değişkenler için de, Bağımsız Örneklem İçin Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) testi uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda grupların farklılaştığı sonucuna ulaşılmışsa, bu farkın kaynağını bulmak için, grupların

ortalama puanları arasında en düşük farkları bile belirleyebilmek için ‐LSD Post-Hoc Çoklu Karşılaştırma Testi‐ kullanılmıştır.

Toplanan verilerin istatistiksel çözümlenmelerinde SPSS Statistics 21,0 paket programından yararlanılmıştır. Araştırmada yapılan istatistiksel çözümlenmeler için anlamlılık düzeyi .05 olarak alınmıştır. Elde edilen veriler, araştırmanın amaçları doğrultusunda öğrencilerin bireysel yenilikçilik düzeyleri ile ahlaki olgunluk düzeylerini belirlemede aritmetik ortalama ve standart sapmalardan, öğrencilerin görüşlerinin kişisel özelliklerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemede t-testi, tek yönlü varyans analizinden ve varyans analizi sonucunda ortaya çıkan farkın kaynağını belirlemede ise LSD Post-Hoc Çoklu Karşılaştırma Testi testlerinden yararlanılmıştır. Öğrencilerin bireysel yenilikçilik düzeyleri ile ahlaki olgunluk düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemede basit korelasyon tekniği kullanılmış, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı (r) hesaplanmıştır.

3. Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, örneklem grubunu oluşturan öğrencilere ait kişisel bulgulara ve araştırmanın alt problemlerine yönelik olarak elde edilen verilerin istatistiksel analizleri sonucunda ulaşılan bulgulara ve bu bulguların yorumlarına yer verilmiştir.

3.1. Kişisel Özellikler

Araştırma anketlerine katılan İDKAB 2 ve 3. sınıf öğrencilerinin kişisel özelliklerini gösteren sayısal veriler tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Ankete Katılan Öğrencilere Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Değişkenler	Alt Değişkenler	N	%
Cinsiyet	Kadın	276	53,8
	Erkek	237	46,2

	Toplam	513	100,0
--	---------------	------------	--------------

Tablo 2’de, araştırmaya örneklem olan 513 öğrencinin, %53,8’i (276 öğrenci) kadın, 46,2’si (237 öğrenci) erkek öğrenci olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Ankete Katılan Öğrencilere Öğrenim Gördükleri Sınıflara Göre Dağılımı

Değişkenler	Alt Değişkenler	N	%
Sınıf Bilgisi	2. Sınıf (Kelam dersini almayanlar)	263	51,3
	3. Sınıf (Kelam dersini alanlar)	250	48,7
	Toplam	513	100,0

Tablo 3’e göre öğrencilerin %51,3’ü (263 öğrenci), 2. Sınıf (Kelam dersini almayanlar), %48,7’si (250 öğrenci) 3. Sınıf (Kelam dersini alanlar) öğrencilerdir.

Tablo 4. Ankete Katılan Öğrencilere Öğrenim Gördükleri Üniversitelere Göre Dağılımı

Değişkenler	Alt Değişkenler	N	%
Üniversite	Atatürk Üniversitesi	102	19,88 %
	Dicle Üniversitesi	67	13,06 %
	İstanbul Üniversitesi	60	11,69 %
	Marmara Üniversitesi	58	11,3 %
	Rize Üniversitesi	58	11,3 %
	Ankara Üniversitesi	57	11,11 %
	Fırat Üniversitesi	57	11,11 %
	Çukurova Üniversitesi	54	10,52 %
	Toplam	513	100 %

Tablo 4’te öğrencilerin öğrenim gördükleri üniversite dağılımları verilmiştir. Buna göre; %19,88’i (102 öğrenci) Atatürk Üniversitesi, %13,06’sı (67 öğrenci) Dicle Üniversitesi, %11,69’u (60 öğrenci) İstanbul Üniversitesi, %11,3’ü (58 öğrenci) Marmara Üniversitesi, %11,3’ü (58 öğrenci) Rize Üniversitesi,

%11,11'i (57 öğrenci) Ankara Üniversitesi, %11,11'i (57 öğrenci) Fırat Üniversitesi, %10,52'si (54 öğrenci) Çukurova Üniversitesi, öğrencisidir. Anket, Atatürk Üniversitesi'nde İDKAB Eğitimi bölümü 2. ve 3. sınıfların geneline uygulandığı için, dağılımda en çok katılım bu üniversitede gerçekleşmiştir.

Araştırmada geneli temsil etmesi açısından her bölgeden bir üniversite seçilmiştir. Nüfus yoğunluğu dikkate alınarak Marmara bölgesinden İstanbul ve Marmara üniversitesi olmak üzere iki örneklem alınmıştır.

Tablo 5. Kelam Dersinde Okunan Kitaplar

Kitap Adı	N	%
Belirtilmemiş	97	38,8
Kelama Giriş	47	18,8
Kelam El Kitabı	33	13,2
Sistematik Kelam	17	6,8
Kader Risalesi	17	6,8
Ana Konularıyla Kur'an	13	5,2
İslam Akaidi	7	2,8
Doğru Bildiğimiz Yanlışlar	7	2,8
Diğer	5	2
İslam İnanç Esasları	4	1,6
Kelam	3	1,2
Total	250	100,0

Tablo 5'te görüldüğü gibi, 3. Sınıf (Kelam dersini alan) öğrencilerinin Kelam dersinde okuduğu kitaplardan, % 38,8'i kitap ismini belirtmeyenler (97 öğrenci), % 18,8'i Kelam'a Giriş (47 öğrenci), % 13,2'si Kelam El Kitabı (33 öğrenci), %6,8'i Sistematik Kelam (17 öğrenci), ders kitabı olarak takip edilen kitaplar olarak büyük oranı oluşturmaktadır.

Tabloda yer alan Kelam dersinde okunan kitaplar, araştırmada bağımsız değişken olarak kullanılmamakla birlikte, ulaşılan sonuçlarda etkisi olduğu düşünülmektedir.

Tablo 6. Üniversitelerin Bologna Sayfalarındaki Kelam Dersi Bilgi Paketi Verileri

Marmara Üniversitesi	
Ders Kitabı	Kelam İlmine Giriş (Bekir Topaloğlu) Muvazzaf İlmi Kelam, Ömer Nasuhi Bilmen Kelam, Prof. Dr. Şerafettin Gölcük
Dersin amacı	Kelam ilminin çağa uygun şekilde öğrencilere öğretilmesi ve eğitilmesi amaçlanır
Ders Öğrenme Çıktıları	İslam Kelamının temel prensiplerini analiz eder İslam Kelamının temel prensiplerini analiz eder Bu bilgilerin pratik hayata izdüşümlerini tespit eder Kelami meseleleri açıklama ve yorumlama yapar Kelamın temel ilkelerinin bilgisine sahip olur
Dersin İçeriği	Ana konularıyla Kelam ilmi, İslam da Kelam ilminin önemi, müteahhirin kelimciler, mütekaddimin kelimciler, Kelam ilminin sınırları
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	
Ders Kitabı	-
Dersin amacı	İslam Kelamının Temel tartışma konularını öğrenmek. Bu öğrenim çıktılarıyla güncel konuları değerlendirebilmek
Ders Öğrenme Çıktıları	1-Kelam düşüncesini kavramak 2-İslam inanç değerlerini öğrenmek 3-Kelami tartışmaları bilebilmek 4-Dünya üzerindeki farklı inanç gruplarını ve temel düşüncelerini bilmek 5-İtikadi mezhepler ve düşüncelerini tanımak 6-İnsanın görev, sorumluluk ve sınırını bilmek 7-Din-bilim ilişkisini bilebilmek
Dersin İçeriği	İnanç esasları, Kelam Ekolleri ve müntesipleri, Kelami Problemler, Mutezile, Eş'arilik, Maturidlik, Ehl-i Sünnet ve diğer Ekollerin düşünceleri, Allah-âlem ilişkisi, sıfatlar, İman-amel ilişkisi, varlık, bilgi kuramı, vahiy, nübüvvet, insan fiilleri, kıyamet, ölüm sonrası...
Çukurova Üniversitesi	
Ders Kitabı	Emrullah Yüksel, SistematiK Kelam, İz Yay., İst. 2005 (Komisyon), Kelam El Kitabı, (Editör: Şaban Ali Düzgün), Grafiker Yay., Ankara 2012 Şerafeddin Gölcük-Süleyman Toprak, Kelam, Selçuk Üniversitesi Yay., Konya 1988 Bekir Topaloğlu, Allah'ın Varlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2001

	Mevlut Özler, İslam Düşüncesinde Tevhid, Nun Yayıncılık, İstanbul 1995
Dersin amacı	Öğrencilere, İslam inanç esaslarını konu alan Kelam problemleri üzerinde, akıl ve nakil çerçevesinde bilimsel metotlarda, yeterlilik kazandırmaktır
Ders Öğrenme Çıktıları	Kelam ilminin ana konularını değerlendirir Kelam ilminin tarihsel gelişimini öğrenir. Kelamın konularının tarihsel arka planını tanıır. İslam'a yönelik eleştirilere kelam âlimlerinin yaklaşımını tanıır
Dersin İçeriği	Bu derste İslam dininin temel iman ve akait meseleleri dini naslar ve aklı delillerle işlenecektir

Atatürk Üniversitesi

Ders Kitabı	Kelam El Kitabı, (Editör: Şaban Ali Düzgün), Grafiker Yay., Ankara 2012 Mevlut Özler, İslam Düşüncesinde Tevhid, Nun Yayıncılık, İstanbul 1995
Dersin amacı	Tarihi süreç içerisinde ortaya çıkan ve tartışılan klasik kelamın önemli konuları hakkında öğrenciyi bilgilendirerek, Kelam sorunlarının çözümünde öğrencinin kapasitesini artırmak ve düşünme melekесinin gelişmesine katkıda bulunmak.
Ders Öğrenme Çıktıları	1-Tarihi süreç içerisinde ortaya çıkan ve tartışılan kelam sorunları hakkında bilgi sahibi olur. 2-Kelami konularda karşılaşılabileceği sorunları çözme becerisi kazanır. 3-Öğrencinin analitik düşünme yeteneği gelişir 4-Kelam ilminin doğuşu ve özgünlüğü, kelam ekolleri ve doğuş nedenlerini açıklayabilir. 5-Bilginin imkânı, kaynakları ve çeşitleri, varlık teorisi, Allah'ın varlığının ve birliğinin temellerini kavrar. 6-Peygamberliğin imkânı ve ispatını açıklayabilir. 7-Kaza-kader, ecel-ömür kavramlarını kavrayabilir, insan özgürlüğü ve sorumluluğu ile ilişkisini kurar.
Dersin İçeriği	Kelam ilminin doğuşu ve özgünlüğü, kelam ekolleri ve doğuş nedenleri, bilginin imkânı, kaynakları ve çeşitleri, varlık teorisi, Allah'ın varlığının ve birliğinin temelleri, nübüvvetin imkânı ve ispatı, peygamberliğe ilişkin sorunlar, ahiret hayatının imkân ve ispatı, kaza ve kader, ecel ve ömür, dualite sorunu, ahlak, dua ve tövbe, kıyamet alametleri

Dicle Üniversitesi

Ders Kitabı	1. İmam Maturidi, Kitabı't-Tevhid, Ter. Bekir Topaloğlu. 2. İzmirli, İsmail Hakkı, Yeni İlm-i Kelam. 3. Bekir Topaloğlu, İslâm Kelamcıları ve Filozoflarına Göre
-------------	--

	Allah ın Varlığı. 4. Karadeniz, O., Kader Konusunda Bazı Yanlış Anlamalar D.E.Ü. İlahiyat Fak. Der.-VII, İzmir,1992; 5. Hasan el-Basri ve Kelami Görüşleri, D.E.Ü. İlahiyat Fak. Der.-II, İzmir, 1985 6. Karadeniz, O., Ecel Üzerine, İzmir,1992
Dersin amacı	İslam İnanç sistemini anlama ve değerlendirebilme hakkında öğrencinin teorik ve pratik bilgi sahibi olmasını sağlamak
Ders Öğrenme Çıktıları	1. Bilginin tanım ve inançla bağlantısı, dolayısıyla din-bilim arasındaki ilişkisini anlar. 2. Akıl ve bilimin bütün bilimler için temel bir değer ifade ettiğini anlar. 3. İslam'ın varlığa bakışı ve bunun bilim için ne ifade ettiğini anlar. 4. Dinin Allah'ın varlığına ve kader inancına yaklaşımı ve bunun akıl ve bilim açısından değerlendirilişini kavrar. 5. İslam dini bağlamında akıl din ilişkisi hakkında bilgi sahibi olur.
Dersin İçeriği	A- BİLGİ ve VARLIK PROBLEMİ Kelam Konularına Genel Bakış Bilginin tanımı, imkân ve sınırı, Bilgi dereceleri ve vasıtaları, İnanç-bilgi ilişkisi, Akli-dini delil ve hükümler, Varlık ve çeşitleri B- ALLAH IN VARLIĞI İsbat-ı Vacib Delilleri Tabii Deliller, Akli ve Vicdani Deliller, İlahi İsim ve Sıfatlar C- KAZA-KADER Kader-Kaza ve Mahiyeti İrade- Kudret –Teklif, Rızık-Ecel

İstanbul Üniversitesi -

Ankara Üniversitesi -

Fırat Üniversitesi -

Tablo 6'da araştırma yapılan üniversitelerin Bologna sürecindeki ders bilgi paketleri çerçevesinde hazırlanan İDKAB Eğitimi bölümü V. yarıyılıda okutulan Kelam dersi bilgi paketi verileri sunulmuştur.

Bilindiği gibi, Bologna sürecinde hazırlanan ders bilgi paketi (DBP), yükseköğretimde şeffaflığı sağlamanın yanında eğitimin planlı yapılmasına, program yeterliliklerinin öğrencilere kazandırılmasına, tanınırlılığın sağlanmasına,

hesap verilebilirliğe ve hareketliliğin kolaylaşmasına önemli katkılar sağladığı ifade edilmektedir. Tüm bunların sonucunda yükseköğrenimin kalitesini artırarak akademik anlamda yetkin ve piyasada mesleğinin gereğini yapabilen mezunlar yetiştirilmesine katkıda bulunmak DBP'nin misyonu olarak değerlendirilmektedir. Bu misyonu gerçekleştirmek için de DBP'nin mümkün olan en doğru şekilde hazırlanmasıyla ve eğitim faaliyetlerine yansıtılmasıyla mümkün olacağı belirtilmektedir (ATAUNİ, 2014).

Tablodaki ders bilgi paketi verileri, araştırma yapılan üniversitelerin internet sayfalarından alınmıştır. Marmara Üniversitesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi ve Atatürk Üniversitesi internet sayfalarında Kelam dersi bilgi paketi verilerine ulaşılmış, Dicle Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Fırat Üniversitesi'nin sayfalarında ise verilerin girilmediği görülmüştür.

Ders bilgi paketinin ders kitabı bölümünde gösterilen kitaplar ile anketten elde edilen ders kitabına ilişkin bilgiler arasında farklılık olduğu görülmektedir. Bu da ders bilgi paketini hazırlayan öğretim elemanı ile dersi veren öğretim elemanının farklı olduğu, ya da sonradan yayınlanan kitapların ders kitabı olarak seçildiği ihtimalini ortaya koymaktadır.

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü programının V. yarıyılında yer alan Kelam dersinin içeriği ile ilgili yaptığımız araştırmada genelde, üniversitelerin Bologna süreci ile ilgili web sayfalarının yeterince düzenlenmediği görülmektedir. Ulaşabildiğimiz kadarıyla da ders bilgi paketinde, Kelam dersinin amaç ve kazanımları arasında ahlak ve yenilikçilik vurgusunun yapıldığı görülmektedir.

3.2. Araştırmanın Problemlerine Yönelik Bulgular ve Yorum

3.2.1. Birinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum

Araştırmanın birinci alt problemi; “Öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeyleri nedir?” şeklinde düzenlenmiştir.

İlgili araştırma problemini cevaplamak için, örneklem grubunu oluşturan öğrencilere “Ahlaki Olgunluk Ölçeği” soruları yöneltilmiştir. Kelam dersini alan ve

almayan öğrencilerin ahlaki olgunluk ile ilgili görüşlerinin madde puan ortalamaları ve katılım düzeyleri, Tablo 7 ve 8’de verilmiştir.

Tablo 7. Sınıf (Kelam Dersini Almayan) Öğrencilerin Ahlaki Olgunluk Madde Puanları

	Ahlaki Olgunluk Maddeleri	X	K. Düzeyi
3.	Başkalarının bana yaptığı iyilikleri önemserim.	4,71	Tam
4.	Başkalarının haklarına saygı gösteririm.	4,56	Tam
5.	Küçüklere sevgimi göstermekten çekinmem.	4,50	Tam
1.	Çevremdeki insanlar bana güvenirlere.	4,41	Tam
6.	İnandığım değerleri yaşamaya çalışırım	4,41	Tam
2.	Yardıma muhtaç insanlara yardım ederim.	4,35	Tam
12.	Sorumluluklarımı yerine getirmeye dikkat ederim.	4,35	Tam
8.	Kendim için istediğim bir şeyi, başkası için de isterim.	4,34	Tam
9.	Çevremdekilere anlayışlı ve hoşgörülü davranırım.	4,34	Tam
7.	Kendimi, başkalarının yerine koyarak onları anlamaya çalışırım.	4,33	Tam
14.	Diğer insanların iyilikseverliği beni hep duygulandırır.	4,27	Tam
10.	Davranışlarımda tutarlı ve dengeli olmaya çalışırım.	4,25	Tam
11.	Başkalarıyla olan problemlerime uzlaşma ve barış çerçevesinde çözüm ararım.	4,21	Tam
13.	Kendi duygularımın ve güdülerimin farkındayım.	4,13	Oldukça
15.	Alçak gönüllü birisiyim.	4,13	Oldukça

Tablo 8. Sınıf (Kelam Dersini Alan) Öğrencilerin Ahlaki Olgunluk Madde Puanları

	Ahlaki Olgunluk Maddeleri	X	K. Düzeyi
3.	Başkalarının bana yaptığı iyilikleri önemserim.	4,62	Tam
5.	Küçüklere sevgimi göstermekten çekinmem.	4,49	Tam
4.	Başkalarının haklarına saygı gösteririm.	4,47	Tam
12.	Sorumluluklarımı yerine getirmeye dikkat ederim.	4,47	Tam
1.	Çevremdeki insanlar bana güvenirlere.	4,42	Tam
6.	İnandığım değerleri yaşamaya çalışırım	4,42	Tam
2.	Yardıma muhtaç insanlara yardım ederim.	4,35	Tam
8.	Kendim için istediğim bir şeyi, başkası için de isterim.	4,33	Tam
9.	Çevremdekilere anlayışlı ve hoşgörülü	4,32	Tam

	davranırım.		
7.	Kendimi, başkalarının yerine koyarak onları anlamaya çalışırım.	4,27	Tam
10.	Davranışlarımda tutarlı ve dengeli olmaya çalışırım.	4,25	Tam
14.	Diğer insanların iyilikseverliği beni hep duygulandırır.	4,23	Tam
11.	Başkalarıyla olan problemlerime uzlaşma ve barış çerçevesinde çözüm ararım.	4,18	Tam
13.	Kendi duygularımın ve güdülerimin farkındayım.	4,16	Oldukça
15.	Alçak gönüllü birisiyim.	4,12	Oldukça

Tablo 7 ve 8 incelendiğinde, öğrencilerin, ahlaki olgunluk düzeylerine ilişkin görüşlerinden elde edilen puanların aritmetik ortalamalarının ($X=4,12$) ile ($=4,71$) arasında değiştiği görülmektedir. 2. ve 3. sınıf öğrencilerinin ahlaki olgunluk maddelerinden 15 maddeden 13'üne "tam" düzeyinde katıldıkları, "Kendi duygularımın ve güdülerimin farkındayım." ve "Alçak gönüllü birisiyim." maddelerine ise "oldukça" düzeyinde katılım gösterdikleri görülmektedir. "Baskalarının bana yaptığı iyilikleri önemserim." maddesi her iki sınıfta da diğer maddelere göre en yüksek katılımın sağlandığı ve farklılaştığı maddedir.

İki tablo karşılaştırıldığında, öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyleri birbirlerine çok yakın olmakla beraber, 2. sınıf öğrencilerinin ahlaki olgunluk maddelerine katılım düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. 3. Sınıflarda "Sorumluluklarımı yerine getirmeye dikkat ederim" maddesinin 2. sınıf öğrencilerine göre farklılaştığı gözlenmektedir.

Öğrencilerin genel ahlaki olgunluk düzeyleri incelendiğinde yüksek ahlaki olgunluğa sahip oldukları anlaşılmaktadır.

3.2.2. İkinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum

Araştırmanın ikinci alt problemi; "Öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeyleri, cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?" şeklinde düzenlenmiştir.

Araştırmanın bu alt problemine cevap aramak amacıyla; erkek ve kız öğrencilerin ahlaki olgunluk ölçeğine vermiş oldukları cevaplardan elde edilen

toplam puanların ortalamaları, standart sapmaları ve bu ortalamalar arasındaki farkların önemliliği Bağımsız Örneklem t-Testi ile test edilmiş ve sonuçlar, Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9. Öğrencilerin Ahlaki Olgunluk Düzeylerine İlişkin Toplam Puan Ortalamalarının Cinsiyetlerine Göre Farklılaşma Durumuna Yönelik T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	X	S	Sd	t	p
Kız	276	65,4348	276	511	938	,349
Erkek	237	64,9156	237			

Yapılan t-Testi analizi sonucuna göre, araştırmaya katılan öğrencilerin ahlaki olgunluk puanlarının ortalamaları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılaşma yoktur [$t(938) = 511, p > .05$]. Bu bulgu bize, öğrencilerin cinsiyetlerinin, onların ahlaki olgunluk düzeyi üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir. Buna göre, öğrencilerin cinsiyetlerinin, onların ahlaki olgunluk düzeylerini etkileyen bir faktör olmadığı söylenebilir.

3.2.3. Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum

Araştırmanın üçüncü alt problemi; “Öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeyleri, öğrenim gördükleri üniversiteye göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” şeklinde düzenlenmiştir.

Araştırmanın bu alt problemine cevap aramak amacıyla; ilgili üniversitelerde öğrenim gören öğrencilerin ahlaki olgunluk ölçeğine vermiş oldukları cevaplardan elde edilen toplam puanların ortalamaları, standart sapmaları ve bu ortalamalar arasındaki farkların önemliliği Bağımsız Örneklem İçin Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) ile test edilmiş ve sonuçlar, aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Öğrencilerin öğrenim gördükleri üniversitelere göre, ahlaki olgunluk düzeyine ilişkin toplam puan ortalamaları ve standart sapmaları, Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Üniversitelere Göre Ahlaki Olgunluk Düzeyine İlişkin Toplam Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

		N	X	S
1	Ankara Üniversitesi	57	64,0000	6,76123
2	Atatürk Üniversitesi	102	65,4314	5,56244
3	Dicle Üniversitesi	67	67,1791	5,88507
4	Fırat Üniversitesi	57	66,2281	5,97918
5	İstanbul Üniversitesi	58	63,9310	6,02586
6	Marmara Üniversitesi	58	65,6034	6,31050
7	Rize Üniversitesi	54	64,1296	7,66528
8	Çukurova Üniversitesi	60	64,5167	5,75338
	Toplam	513	65,1949	6,24727

Tablo 10'a göre, ahlaki olgunluk ölçeğine cevap veren öğrencilerin üniversitelere göre ilgili ölçeğe ait toplam puan ortalamaları incelendiğinde; Ankara Üniversitesinde 64,00, Atatürk Üniversitesinde 65,43, Dicle Üniversitesinde 67,17, Fırat Üniversitesinde 66,22, İstanbul Üniversitesinde 63,93, Marmara Üniversitesinde 65,60, Rize Üniversitesinde 64,12, Çukurova Üniversitesinde 64,51, olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin üniversitelere göre toplam puanlarının ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek üzere uygulanan Tek Yönlü Varyans Analizi Testi sonuçları, Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Öğrencilerin Ahlaki Olgunluk Görüşlerinin Üniversitelerine Göre ANOVA Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Gruplar Arası Fark	Sig.
Gruplar Arası	602,922	7	86,132	2,244	1-3, 4-5	,030
Grup içi	19379,585	505	38,375		5-3, 7-3, 8-3	
Toplam	19982,507	512				

Uygulanan varyans analizi sonucuna göre; öğrencilerin ahlaki olgunluk toplam puanları ile öğrenim gördükleri üniversiteler arasında anlamlı bir fark vardır [$F(7-505)=2,244$, $p<.05$]. Bulgular, öğrencilerin ahlaki olgunluk ortalama puanlarının, öğrenim gördükleri üniversitelere göre anlamlı şekilde farklılaştığını göstermektedir. Bu bulgu; öğrencilerin üniversitelerinin, onların ahlaki olgunluk düzeylerini etkileyen bir faktör olarak görülebileceğini göstermektedir.

Gruplar arasındaki farkın kaynağını belirlemek üzere ilgili ölçek için LSD Post-Hoc Çoklu Karşılaştırma testi uygulanmış ve test sonuçları yukarıda Tablo 11’de, “Gruplar Arası Fark” kısmında verilmiştir.

LSD Testi sonuçları, öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeyleri ile öğrenim gördükleri üniversiteler arasındaki anlamlı farklılaşmanın; Ankara ile Dicle Üniversitesi, Fırat ile İstanbul Üniversitesi, İstanbul ile Dicle Üniversitesi, Rize ile Dicle Üniversitesi, Çukurova ile Dicle Üniversitesi arasında gerçekleştiğini göstermektedir. Elde edilen bulguya göre; Dicle Üniversitesinde okuyan öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeyleri, diğer üniversitelerde okuyan öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeylerinden daha yüksektir.

3.2.4. Dördüncü Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum

Araştırmanın dördüncü alt problemi; “Öğrencilerin bireysel yenilikçilik düzeyleri nedir?” şeklinde düzenlenmiştir. İlgili araştırma problemini cevaplamak için, örneklem grubunu oluşturan öğrencilere “Bireysel Yenilikçilik Ölçeği” soruları

yöneltmiştir. Kalam dersini alan ve almayan öğrencilerin bireysel yenilikçilik ile ilgili görüşlerinin madde puan ortalamaları ve katılım düzeyleri, Tablo 12 ve 13'te verilmiştir.

Tablo 12. 2. Sınıf (Kalam Dersini Almayan) Öğrencilerin Bireysel Yenilikçilik Madde Puanları

	Bireysel Yenilikçilik Maddeleri	X	K. Düzeyi
9.	Yeni fikirlere açığımdır.	4,27	Tam
8.	Düşüncelerimde ve davranışlarımda özgün olmayı heyecan verici bulurum.	4,15	Tam
1.	Yeni fikirleri denemekten hoşlanırım.	4,07	Oldukça
2.	Bir şeyi yapmanın yeni yollarını ararım.	4,06	Oldukça
4.	Arkadaş grubum içinde etkili bir birey olduğumu düşünürüm.	3,87	Oldukça
3.	Bir sorunu çözerken yanıt açık olmadığı zaman çözüm için çoğu kez yeni yöntemler geliştiririm.	3,86	Oldukça
5.	Düşüncelerimde ve davranışlarımda kendimi yaratıcı ve özgün görürüm.	3,72	Oldukça
6.	Yaratıcı bir kişiliğe sahibimdir.	3,67	Oldukça
10.	Cevabı belirsiz sorular beni heyecanlandırır.	3,52	Oldukça
7.	Ait olduğum grubun liderlikle ilgili sorumluluklarını almaktan hoşlanırım.	3,47	Oldukça
	Toplam	38,7	Öncü

Tablo 12'de, bireysel yenilikçilik ölçeğinde yer alan maddeler ve öğrencilerin görüşlerine dayalı olarak her bir maddenin almış olduğu ortalama puanlar görülmektedir.

Öğrencilerin bireysel yenilikçilik düzeyine yönelik tutum düzeylerini belirlemek için geliştirilen ölçekte öğrencilerin ahlaki olgunluk tutumlarını ifade eden 10 madde vardır.

Öğrencilerden bu maddelerden her birine, beş seçenekten (“kesinlikle katılıyorum”, “katılıyorum”, “kararsızım”, “katılmıyorum”, “kesinlikle katılmıyorum”) birini işaretleyerek katılmaları istenmiştir. Puanlama yapılırken, “kesinlikle katılıyorum” seçeneğine 5 puan, “katılıyorum” seçeneğine 4 puan, “kararsızım” seçeneğine 3 puan, “katılmıyorum” seçeneğine 2 puan, “kesinlikle katılmıyorum” seçeneğine 1 puan verilmiştir.

Bireysel yenilikçilik düzeyi ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan $10 \times 5 = 50$, en düşük puan ise $10 \times 1 = 10$ 'dur. Ölçekte sadece ortaya düşen "Kararsızım" seçeneği işaretlendiğinde alınabilecek puan $10 \times 3 = 30$ 'dur. Yüksek puan olumlu bir tutum, düşük puan ise olumsuz bir tutum düzeyinin göstergesi olmaktadır.

Bireysel yenilikçilik ölçeğine göre; 43 ve üstü puan alanlar "Yenilikçi", 35-42 arası puan alanlar "Öncü", 28-34 arası puan alanlar "Sorgulayıcı", 24-27 arası puan alanlar "Kuşkucu" ve 23 altı puan alanlar ise "Gelenekçi" olarak sınıflandırılmaktadır. Bu formüldeki hesaplamalara dayalı olarak 2. sınıf öğrencileri, maddelerden aldıkları 38,7 puanla, bireysel yenilikçiliğin ikinci düzeyi olan "Öncü" düzeyde oldukları söylenebilir. Bu sonuç, 2. sınıf öğrencilerinin, yeniliği benimsedikleri, yenilikleri benimseme sürecinde hızlı hareket ettikleri, yeniliklere karşı açık oldukları ve en fazla bireysel yenilikçiliğin birinci aşaması olan "yenilikçi" grubundaki bireylerle iletişim kurmayı tercih ettiklerini göstermektedir.

3. Sınıf (Kelam dersini alan) öğrencilerin bireysel yenilikçilik düzeylerine ilişkin sayısal veriler tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 13: 3. Sınıf (Kelam Dersini Alan) Öğrencilerin Bireysel Yenilikçilik Madde Puanları

	Bireysel Yenilikçilik Maddeleri	X	K. Düzeyi
9.	Yeni fikirlere açığımdır.	4,30	Tam
2.	Bir şeyi yapmanın yeni yollarını ararım.	4,14	Oldukça
1.	Yeni fikirleri denemekten hoşlanırım.	4,13	Oldukça
8.	Düşüncelerimde ve davranışlarımda özgün olmayı heyecan verici bulurum.	4,12	Oldukça
4.	Arkadaş grubum içinde etkili bir birey olduğumu düşünürüm.	3,90	Oldukça
5.	Düşüncelerimde ve davranışlarımda kendimi yaratıcı ve özgün görürüm.	3,80	Oldukça
3.	Bir sorunu çözerken yanıt açık olmadığı zaman çözüm için çoğu kez yeni yöntemler geliştiririm.	3,78	Oldukça
6.	Yaratıcı bir kişiliğe sahibimdir.	3,70	Oldukça
10.	Cevabı belirsiz sorular beni heyecanlandırır.	3,60	Oldukça
7.	Ait olduğum grubun liderlikle ilgili sorumluluklarını almaktan hoşlanırım.	3,55	Oldukça
	Toplam	39,2	Öncü

Tablo 13'teki veriler incelendiğinde, 3. sınıf öğrencileri, maddelerden aldıkları 39,2 puanla, bireysel yenilikçiliğin ikinci düzeyi olan “Öncü” düzeyde oldukları söylenebilir. 3. sınıf öğrencilerinin, yeniliği benimsedikleri, yenilikleri benimseme sürecinde hızlı hareket ettikleri, yeniliklere karşı açık oldukları ve en fazla bireysel yenilikçiliğin birinci aşaması olan “yenilikçi” grubundaki bireylerle iletişim kurmayı tercih ettiklerini göstermektedir.

Tablo 12 ve tablo 13'teki veriler karşılaştırıldığında, 3. sınıf öğrencilerinin 2. sınıf öğrencilerine göre bireysel yenilikçilik madde puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuç itibarıyla, 3. sınıf öğrencilerinin yenilikçilik düzeyleri daha yüksek olduğu söylenebilir.

3.2.5. Beşinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum

Araştırmanın beşinci alt problemi; “Öğrencilerin bireysel yenilikçilik düzeyleri, cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” şeklinde düzenlenmiştir.

Araştırmanın bu alt problemine cevap aramak amacıyla; erkek ve kız öğrencilerin bireysel yenilikçilik ölçeğine vermiş oldukları cevaplardan elde edilen toplam puanların ortalamaları, standart sapmaları ve bu ortalamalar arasındaki farkların önemliliği Bağımsız Örneklem t-Testi ile test edilmiş ve sonuçlar, Tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 14. Öğrencilerin Bireysel Yenilikçilik Düzeylerine İlişkin Toplam Puan Ortalamalarının Cinsiyetlerine Göre Farklılaşma Durumuna Yönelik T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	X	S	Sd	t	p
Kız	276	38,5580	5,47526	511	-	,204
Erkek	237	39,1730	5,45160		1,271	

Yapılan t-Testi analizi sonucuna göre, araştırmaya katılan öğrencilerin bireysel yenilikçilik toplam puanlarının ortalamaları ile cinsiyetleri arasında anlamlı

bir farklılaşma yoktur [$t(511) = -1,271, p > .05$]. Bu bulgu bize, öğrencilerin cinsiyetlerinin, onların bireysel yenilikçilik düzeyleri üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir. Öğrencilerin cinsiyetlerinin, onların bireysel yenilikçilik düzeylerini etkileyen bir faktör olmadığı söylenebilir.

3.2.6. Altıncı Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum

Araştırmanın altıncı alt problemi; “Öğrencilerin bireysel yenilikçilik düzeyleri, öğrenim gördükleri üniversiteye göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” şeklinde düzenlenmiştir.

Araştırmanın bu alt problemine cevap aramak amacıyla; ilgili üniversitelerde öğrenim gören öğrencilerin bireysel yenilikçilik ölçeğine vermiş oldukları cevaplardan elde edilen toplam puanların ortalamaları, standart sapmaları ve bu ortalamalar arasındaki farkların önemliliği Bağımsız Örneklem İçin Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) ile test edilmiş ve sonuçlar, aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Öğrencilerin öğrenim gördükleri üniversitelere göre, bireysel yenilikçilik düzeyine ilişkin toplam puan ortalamaları ve standart sapmaları, Tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 15. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Üniversitelere Göre Bireysel Yenilikçilik Düzeylerine İlişkin Toplam Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	N	X	S
Ankara Üniversitesi	57	37,8070	5,72413
Atatürk Üniversitesi	102	39,2941	5,81154
Dicle Üniversitesi	67	39,4478	4,78408
Fırat Üniversitesi	57	38,7018	5,73512
İstanbul Üniversitesi	58	38,7241	5,19039
Marmara Üniversitesi	58	39,0517	5,89208
Rize Üniversitesi	54	38,3148	6,06513

Çukurova Üniversitesi	60	38,9000	4,35189
Toplam	513	38,8421	5,46763

Tablo 15'e göre, bireysel yenilikçilik ölçeğine cevap veren öğrencilerin üniversitelere göre ilgili ölçeğe ait toplam puan ortalamaları incelendiğinde; Ankara Üniversitesinde 37,80, Atatürk Üniversitesinde 39,29, Dicle Üniversitesinde 39,44, Fırat Üniversitesinde 38,70, İstanbul Üniversitesinde 38,72, Marmara Üniversitesinde 39,05, Rize Üniversitesinde 38,31, Çukurova Üniversitesinde 38,90, olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin üniversitelere göre, bireysel yenilikçilik toplam puanlarının ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek üzere uygulanan Tek Yönlü Varyans Analizi Testi sonuçları, Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16. Öğrencilerin bireysel yenilikçilik Görüşlerinin Üniversitelerine Göre ANOVA Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Gruplar Arası	126,181	7	18,026	,600	,756
Grup içi	15180,030	505	30,059		
Toplam	15306,211	512			

Uygulanan varyans analizi sonucuna göre; örneklem grubundaki öğrencilerin bireysel yenilikçilik toplam puanları ile öğrenim gördükleri üniversite arasında anlamlı bir fark yoktur [$F(7-505)=,600, p>.05$]. Bulgular; öğrenim görülen üniversitenin, öğrencilerin bireysel yenilikçilik algıları üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir. Bu bulgu, bize; öğrenim görülen üniversitenin, öğrencilerin bireysel yenilikçilik algılarını etkileyen bir faktör olmadığı yargısına götürebilir.

3.2.7. Yedinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum

Araştırmanın yedinci alt problemi; “Öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeyleri sınıflarına (Kelam dersini alanlar ile almayanlar) göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” şeklinde düzenlenmiştir.

Araştırmanın bu alt problemine cevap aramak amacıyla; 2. ve 3. sınıf (Kelam dersini alanlar ile almayanlar) öğrencilerinin ahlaki olgunluk ölçeğine vermiş oldukları cevaplardan elde edilen toplam puanların ortalamaları, standart sapmaları ve bu ortalamalar arasındaki farkların önemliliği Bağımsız Örneklem t-Testi ile test edilmiş ve sonuçlar, Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. Öğrencilerin Ahlaki Olgunluk Düzeylerine İlişkin Toplam Puan Ortalamalarının Sınıflarına Göre Farklılaşma Durumuna Yönelik T-Testi Sonuçları

Sınıf Bilgisi	N	X	S	Sd	t	p
2. Sınıf (Kelam dersini almayanlar)	263	65,2966	6,05914	511	378	,706
3. Sınıf (Kelam dersini alanlar)	250	65,0880	6,44970			

Yapılan t-Testi analizi sonucuna göre, araştırmaya katılan öğrencilerin ahlaki olgunluk toplam puanlarının ortalamaları ile sınıfları veya Kelam dersini alanlar ile almayanlar arasında anlamlı bir farklılaşma yoktur [$t(511) = -1,271$, $p > .05$]. Bu bulgu bize, öğrencilerin sınıf düzeylerinin/Kelam dersinin, onların ahlaki olgunluk düzeyleri üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir. Buna göre; öğrencilerin sınıflarının/Kelam dersinin, onların ahlaki olgunluk düzeylerini etkileyen bir faktör olmadığı söylenebilir.

3.2.8. Sekizinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum

Araştırmanın sekizinci alt problemi; “Öğrencilerin bireysel yenilikçilik düzeyleri sınıflarına (Kelam dersini alanlar ile almayanlar) göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” şeklinde düzenlenmiştir.

Araştırmanın bu alt problemine cevap aramak amacıyla; 2. ve 3. sınıf (Kelam dersini alanlar ile almayanlar) öğrencilerinin bireysel yenilikçilik ölçeğine vermiş oldukları cevaplardan elde edilen toplam puanların ortalamaları, standart sapmaları ve bu ortalamalar arasındaki farkların önemliliği Bağımsız Örneklem t-Testi ile test edilmiş ve sonuçlar, Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18. Öğrencilerin Bireysel Yenilikçilik Düzeylerine İlişkin Toplam Puan Ortalamalarının Sınıflarına Göre Farklılaşma Durumuna Yönelik T-Testi Sonuçları

Sınıf Bilgisi	N	X	S	Sd	t	p
2. Sınıf (Kelam dersini almayanlar)	263	38,6692	5,37460	511	-,734	,463
3. Sınıf (Kelam dersini alanlar)	250	39,0240	5,56879			

Yapılan t-Testi analizi sonucuna göre, araştırmaya katılan öğrencilerin bireysel yenilikçilik toplam puanlarının ortalamaları ile sınıfları veya Kelam dersini alanlar ile almayanlar arasında anlamlı bir farklılaşma yoktur [$t(511) = -,734$, $p > .05$]. Bu bulgu bize, öğrencilerin sınıf düzeylerinin/Kelam dersinin, onların bireysel yenilikçilik düzeyleri üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir. Buna göre; öğrencilerin sınıflarının/Kelam dersinin, onların bireysel yenilikçilik düzeylerini etkileyen bir faktör olmadığı söylenebilir.

3.2.9. Dokuzuncu Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum

Araştırmanın dokuzuncu alt problemi; “Öğrencilerin ahlaki olgunluk ile bireysel yenilikçilik özellikleri arasındaki ilişki düzeyi nedir?” şeklinde düzenlenmiştir.

Araştırmanın dokuzuncu alt problemi olan öğrencilerin ahlaki olgunluk ile bireysel yenilikçilik özellikleri arasında ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla, basit korelasyon analizi tekniğinden yararlanılarak, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı (r) hesaplanmıştır. Öğrencilerin ahlaki olgunluk ile bireysel

yenilikçilik ortalama toplam puanları arasında ilişki olup olmadığı ile ilgili test sonuçları Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19. Öğrencilerin Ahlaki Olgunluk ile Bireysel Yenilikçilik Ortalama Toplam Puanları Arasındaki İlişki

Değişkenler		Bireysel Yenilikçilik Toplam Puanı	Ahlaki Olgunluk Toplam Puanı
Bireysel Yenilikçilik Toplam Puanı	Pearson Correlation	1	,452**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	513	513
Ahlaki Olgunluk Toplam Puanı	Pearson Correlation	,452**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	513	513

Tablo 19 incelendiğinde; Öğrencilerin ahlaki olgunluk ile bireysel yenilikçilik ortalama toplam puanları arasında orta düzeyde, pozitif veya doğru yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=,452$, $p<0.001$). Bu bulguya göre, öğrencilerin bireysel yenilikçilik düzeyleri yükseldikçe, ahlaki olgunluk düzeyleri yükselmekte, bireysel yenilikçilik düzeyleri düştükçe ahlaki olgunluk düzeyleri de düşmektedir yorumu yapılabilir.

Sonuç ve Değerlendirme

İDKAB Öğrencilerinin Bireysel Yenilikçilik Düzey ve Ahlaki Olgunluk Düzeyleri Üzerinde Kelam Öğretiminin Etkisinin belirlenmesinin amaçlandığı bu çalışmada, elde edilen bulgulara dayalı olarak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Sınıflara ait verilerin karşılaştırılması sonucu, öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyleri birbirlerine çok yakın olmakla beraber, 2. sınıf öğrencilerinin ahlaki olgunluk maddelerine katılım düzeylerinin daha yüksek olması ile birlikte, öğrencilerin genel ahlaki olgunluk düzeyleri incelendiğinde yüksek ahlaki olgunluğa sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin sınıf düzeylerinin/Kelam dersinin, onların ahlaki olgunluk düzeyleri üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir. Buna göre; öğrencilerin sınıflarının/Kelam dersinin, onların ahlaki olgunluk düzeylerini etkileyen bir faktör olmadığı söylenebilir.

3. sınıf öğrencilerinin bireysel yenilikçilik madde puanları, 2. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin ahlaki olgunluk ile bireysel yenilikçilik ortalama toplam puanları arasında orta düzeyde, pozitif veya doğru yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r = ,452$, $p < 0.001$). Bu bulguya göre, öğrencilerin bireysel yenilikçilik düzeyleri yükseldikçe, ahlaki olgunluk düzeyleri yükselmekte, bireysel yenilikçilik düzeyleri düştükçe ahlaki olgunluk düzeyleri de düşmektedir yorumu yapılabilir. Bu sonuç itibarıyla, Kelam dersinin öğrencilerinin yenilikçilik düzeylerinin artmasında etkili olduğu söylenebilir.

Kelam temel İslami ilimlerden biri olarak, Müslümanın dini zihniyetini temellendiren ve şekillendiren bir konumu olduğu söylenmektedir. Bu özelliği ile kişinin dini yorumlamada ve yaşamada önemli bir etkisi vardır. Bu anlayış kişinin sosyal yeniliklere karşı dini yorumlama becerisini de geliştirmesi gerekmektedir. Dolayısı ile kelam, bireyin yenilikçiliğinin temel taşı konumundadır. İçeriği ve kazanımları bu niteliklere göre belirlenmiş bir kelam dersi öğrencilerin yenilikçilik özelliğini bariz bir şekilde ortaya çıkarması ve sağlıklı bir şekilde de gelişmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

Araştırmada, teorik çerçevede vurgulandığı gibi, kelam dersinin, öğrencilerin ahlaki olgunluk üzerinde pozitif etki yapması beklenmesine karşın bunun bariz bir şekilde ortaya çıkmadığı görülmektedir. Günümüz toplumsal problemlerden bir de kuşkusuz bireylerin ahlaki düzeylerinin ideal olandan uzak olmasıdır. Kelam ilminin, zamanın inanç sorunlarına cevap verecek nitelikte olmasının yanında inanç ahlak ilişkisi çerçevesinde bireylerin ahlaki olmalarına da katkı yapıp yapmadığı incelenmeli ve çözümler üretmelidir. Bu incelemenin başında da kelam dersinin içerik ve ders işleyiş yönünden sorgulanması gelmektedir.

Kelam dersinde inançsızlık problemi çerçevesinde, Allah'ın varlığı ve birliği ispatlanması, genelde klasik bir tarzla O'nun sıfatları ve bu meyanda tartışılan konuların işlenmesinin yanında, inanan bireylerin tanrı ile ilişkisi de yeniden gözden geçirilmelidir. Çünkü dini düşünce sistemlerinde Allah-insan ilişkisi son derece önemlidir. İnsanların ulûhiyet tasavvurları, gerek teorik gerekse pratik bütün bakış açılarına belirleyici bir unsur olarak yansır. İnsanı kendi dışındaki varlıklarla neredeyse aynı düzleme çeken ve insanı güçsüz ve zavallı bir varlık konumuna getiren kelâmî anlayışların yetersizliği ortadadır. Oysa ilahi sıfatlara beşeri varlık düzleminde sahip olan insana, ilahi gücün mutlaklığı karşısında ezilmek değil, gurur duymak yakışır. Çünkü o, Allah'ı rakip olmak için değil, onunla birlikte iş görmek ve omuzlarına yüklenen sorumluluğu Allah'a inanmanın verdiği dinamizmle yerine getirmek için yaratılmıştır. (Coşkun, 2009 s. 18, 45).

Geleneksel kelam literatüründe verilen tanrı tasavvuru tenzihi bir nitelik taşımaktadır. Allah'ın yarattıklarına benzemediğinin vurgulanması açısından sistematik olarak tutarlı gözükmesine karşın, bu tür bir tanrı anlayışı, insan-tanrı ilişkisini ne derece etkilemektedir? İnsanı tanrıya yaklaştırmakta mı yoksa uzaklaştırmakta mıdır? İnançlı ama ahlaki yönden yeterli olmayan birey yetişmesinde etkili midir? Allah ile insan arasındaki ilişkiyi daha çok ahlaki boyuta taşımak gerekmez mi? Bu tür soruların, kazanımlarını belirlerken gündeme alınması kelam dersinin güncel hayatla ilişkisinin kurulması açısından önemi olduğu düşünülmektedir.

Müslüman bireylerin eylemlerindeki sorumluluk bilincini oluşturması açısından kader anlayışları da önemlidir. Sorumluluk aynı zamanda ahlaklı olmanın bir sonucudur. İnsanın bütün yönleriyle belirlenmiş bir varlık olduğunu kabul etmek, onun irade ve kudretini yok sayma ve dolayısıyla eylemlerinden sorumlu tutulmayacağını kabul etmek demektir. Bu aynı zamanda insana verilmiş akıl, düşünme, inşa etme gibi özel yetenekleri inkâr etmektir.

Müslüman toplumlarda genelde cebri bir kader anlayışı hâkimdir. Kaderin ezelde belirlendiği şeklindeki bir anlayış, bireylerin sorumlu olmalarını ortadan kaldırmakta, problemi doğrudan Allah'a yüklemektedir. Böylece toplumdaki sosyal

çözümleri beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede kader anlayışının ahlaki olgunluk üzerindeki etkileri düşünülerek yeniden değerlendirilmelidir. İnsan sorumluluğu ön plana çıkaran bir kader anlayışı vurgulanmalıdır.

Bunların yanında kelimelerin ahlaki olgunluk ve yenilikçiliğe katkı sağlamak ile beraber güncelliğini koruması açısından şu hususların da etkili olacağı düşünülebilir: Kelam dersinde, temel kavramlar verilmekle birlikte, güncel hayatla ilişkisi kurulmalı. Toplumun ihtiyacı göz önünde bulundurularak sosyal kelimelerin konuları işlenmeli. Tarihin sayfalarında kalmış, günümüze herhangi bir çözüm getirmeyen tartışma konuları yerine aklın ve gönlün seveceği popüler kelam sorunları ele alınmalıdır. En önemlisi de, öğrencilere inanç ile ilgili sorunların üstesinden gelebilme, sorunlara çözüm üretebilme becerisini kazandırmalı, bir kelam metodolojisi öğrenmesine çalışılmalıdır.

Kelam dersinde seçilen ders kitabının, öğretim elemanının, amaç ve kazanımlarına yönelik ders işleyiş tarzının, ahlaki olgunluk ve bireysel yenilikçiliğine olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Toplumda yozlaşan ahlaki değerlerin yeniden inşası, en temel çözüm merkezi olan eğitim camiasında bulunması açısından, sağlam dini zihniyete sahip olan din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerine bağlıdır. Yüksek ahlaki olgunluğa ve bireysel yenilikçiliğe sahip olan ilahiyatçının toplumda önemli etkiye sahip olacağı bir gerçektir. Bu nitelikleri kazanmasında, öğretim sürecinde diğer dersler yanında kelam dersinin fark yaratan önemli katkıları olması gerekmektedir.

Kaynakça

- Adam, Hüdaverdi. 2001.** İslam Kelamında Ahlak. . : Köprü, 2001.
- Arıkan, R. 2004.** *Araştırma teknikleri ve rapor hazırlama.* . Ankara : Asil Yayın, 2004.
- ATAUNİ. 2013.** Atatürk Üniversitesi. *Ders Bilgi Paketi.* [Çevrimiçi] 18 11 2013. <http://eobs.atauni.edu.tr/Courses/Course.aspx?Course=wzjUXTLNIVM=>.
- . **2014.** Atatürk Üniversitesi. *Ders Bilgi Paketi.* [Çevrimiçi] 5 2 2014. <http://eobs.atauni.edu.tr/Default.aspx>.
- Atay, Hüseyin. 1998.** *Kur'an'da İman Esasları.* Ankara : Atay Yayınları, 1998.
- . **1995.** *Kur'ana Göre Araştırmalar V.* Ankara : Atay, 1995.
- AÜİF. 2005.** *AKTS Bilgi Paketi.* Ankara : Ankara Üniversitesi Basımevi, 2005.
- Aydın, M. S. 1991.** *Tanrı-Ahlak İlişkisi.* Ankara : TDV Yay., 1991.
- Başkurt, İrfan. 2002.** Din ve Ahlak Eğitiminde Yeni Arayışlar ve Bakış Açılıarı. 2002, s. 69-100.
- Birand, Kamuran. 1987.** *İlk Çağ Felsefes Tarihi.* Ankara : AÜİF. Yay., 1987.
- Canan, İbrahim. 2012.** *Kütübü Sitte.* Ankara : Akçağ, 2012.
- Coşkun, İbrahim. 2009.** Matürîdî Düşüncede Allah-İnsan İlişkisi. *Hikmet Yurdu, İmam Matürîdî ve Matürîdilik Özel Sayısı.* 2009, Cilt 2, s. 17 - 46.
- Cürcani, Seyyid Şerif. 1987.** *Şerhu'l-Mevakif.* Mısır : yy, 1987.
- Çekin, Abdülkadir. 2013.** Öğretmen Adaylarının Ahlaki Olgunluk Düzeyleri. 2013, Cilt 23, s. 1035-1048.
- DRAZ, M. Abdullah, Çev. Hüseyin Emin SERT. 1997.** Ahlak İle Eğitimin Alâkası. 1997, s. 117.
- Düzgün, Şaban Ali. 1997.** *Din Birey ve Toplum.* Ankara : Akçağ, 1997.
- Emin, Ahmed. Duha'l-İslâm.** Beyrut : Daru'l-Kitabi'l-Arabî. Cilt II.
- Evkuran, Mehmet. 2013.** *Ahlak Hakikat ve Kimlik.* Ankara : Araştırma, 2013.

Ez-Zehebi, Ebi Abdullah Muhammed B. Ahmed B. Osman. *Menakıbı İmam Ebi Hanife ve Sahibeyhi Ebi Yusuf ve Muhammed.* [dü.] Tahk: Muh.Zahid Ve Ebi'l-Vefa. Mısır : Daru'l-Kitabi'l-Arabi.

Gölcük, Şerafeddin ve Süleyman, Toprak. 1991. *Kelam.* Konya : Tekin Kitabevi, 1991.

Güler, İlhami. 2011. *Dine Yeni Yaklaşımlar.* Ankara : Ankara Okulu Yayınları, 2011.

Gündem, Mehmet. 1999. *Mehmet S. Aydın ile İçeride Kritik Bakış.* İstanbul : İyi Adam Yayıncılık , 1999.

Gürses, Gizem ve Helvacı, M. Akif. 2011. Öğretmenlerin Okullarda Değişime Karşı Direnme. basım yeri bilinmiyor : Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 2011, Cilt 8, s. 1541-1563.

Hizmetli, Sabri. 1997. İslam ve Değişim. Ankara : Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1997, Cilt 31, s. 87-99.

Hökelekli, Hayati. 1993. *Din Psikolojisi.* Ankara : TDV Yay., 1993.

Karasar, N. 1984. *Bilimsel Araştırma Metodu.* Ankara : Hacetepe Taş Kitapçılık, 1984.

Kaya, Mevlüt ve Aydın, Cüneyt. 2011. Dini İnanç ile Ahlaki Olgunluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Samsun : Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2011, s. 15-42.

Kılıç, Recep. 1992. *Ahlâkın Dinî Temeli.* Ankara : TDV, 1992.

Kohlberg, L. ve Hersh, R. H. 1977. *Moral Development: A Review of the Theory. Theory Into Practise.* 1977.

Lickona, T, E. 1991. *Responsibility, Educating for Character: How Our Schools can Teach Respect and.* New York : Bantam Books, 1991.

Maturidi, Ebu Mansur. 1979. *Kitabu't-Tevhid.* [dü.] Fethullah Huleyf. İstanbul : yy, 1979.

Onat, Hasan. 2008. hasanonat.net. [Çevrimiçi] 13 11 2008. [Alıntı Tarihi: 7 11 2013.]

http://hasanonat.net/index.php?option=com_content&view=article&id=57:bilim-bilimsel-yoentem-ve-slam-lahiyat-bilimlerinde-ulumu-diniyye-yoentem-sorunu&catid=36:makale&Itemid=54.

Özen, Yener. 2011. Etik mi? Ahlak mı? Modernite mi? Medeniyet mi? (Değerler Eğitimine Sosyal Psikolojik Bir Yaklaşım). basım yeri bilinmiyor : Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2011, Cilt 3, s. 63-87.

Öztürk, Mustafa. 2009. İslam Dünyasında Yenilik ve Yenilikçilik Karşıtlığının Zihniyet Kodları -Modern Türkiye Örneği-. Adana : Ç.U. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2009, Cilt 9.

Peker, Hüseyin. 1997. Teknolojik Gelişmeler ve İslam Ahlakı. Samsun : OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1997, Cilt 9.

Polat, Dinçer. 2013. Değişim Yönetimi Sürecinde Değişime Direnme. *OMU Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2013, s. 376-377.

Rahman, Fazlur. 2009. *İslam*. Ankara : Ankara Okulu Yayınları, 2009.

—. **1996.** *İslam ve Çağdaşlık*. Ankara : Ankara Okulu Yayınları, 1996.

Subaşı, Necdet. 2003. İlahiyat Nedir? . : Tezkire, 2003, s. 65-74.

Topaloğlu, Bekir. 1996. *Kelam İlmi*. İstanbul : Damla Yayınevi, 1996.

UÜİF. 2013. Uludağ Üniversitesi. [Çevrimiçi] 18 11 2013.
<http://www.uludag.edu.tr/Bologna/dereceler/dt/33/dl/tr/b/3/p/1102/drs/340960>.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. 1996. *İslam Düşüncesinin Problemlerine Giriş*. Ankara : TDV, 1996.

YÖK. 2013. YÖK. *YÖK Bologna Süreci*. [Çevrimiçi] 18 11 2013.
<https://bologna.yok.gov.tr/?page=yazi&i=3>.